

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra zahradní a krajinné architektury

**Fakulta agrobiologie,
potravinových a přírodních zdrojů**

Funerální prostory jako veřejná prostranství

Bakalářská práce

Kateřina Janíková

Krajinářská architektura

vedoucí práce: doc. akad. soch. Aleš Hnízdil

© 2023 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci " Funerální prostory jako veřejná prostranství" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 21.4.

_____

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. akad. soch. Aleši Hnízdilovi za jeho trpělivost, přínosné rady a za čas, který mi věnoval, při zpracování této bakalářské práce.

Funerální prostory jako veřejná prostranství

Souhrn

Bakalářská práce se zabývá tématem hřbitovů, jejich proměnou v čase i možnou budoucí podobou a významem. Literární rešerše rozebírala proměnu funerálních prostor v průběhu historie, jejich umístění v rámci sídel, významem zeleně a funkci staveb.

První kapitola literární rešerše se věnovala vymezení pojmů týkajících se hřbitovů a veřejného prostoru. Následně jsou řešeny kulturní aspekty spojené se smrtí, jako jsou pohřební zvyky a svátky zemřelých. V následující kapitole je chronologicky rozebírána historie pohřbívání od starověku po současnost. Poté se práce věnuje samotnému prostoru hřbitova, jeho vztahu k městu a rozličným způsobům uspořádání v závislosti na typu okolní zástavby. Následují typy staveb vyskytujících se na hřbitově. Další kapitola je věnována významným funerálním stavbám z 20. století. Tři vybrané stavby (hřbitov rodiny Brion-Vega, lesní hřbitov ve Stockholmu a hřbitov San Cataldo) byly zvoleny pro svou diametrální odlišnost. Vykreslují rozmanitosti podob funerální architektury. Dále je pozornost věnována ještě dvěma stavbám na našem území. Následuje kapitola zabývající se rostlinným aspektem hřbitovů, jejich významem a používanou symbolikou. Ke konci literární rešerše přibližuje historii a současnou podobu Pražských hřbitovů. Na samém závěru je rozebírán možný budoucí vývoj hřbitovních prostor.

Na základě literární rešerše a analýzy vybraného území byl zpracován projekt na rekonstrukci a rozšíření hřbitova Na Pískách ležícího na okraji Prahy. Hřbitov založený v 80. letech jako rozšíření hřbitova v centru městské čtvrti Radotín (městská část Praha 16). Nachází se na území CHKO Český kras, na okraji dubohabrováho lesa. Současně je na hřbitově jen několik málo hrobů. Návrh počítá s úpravou předprostoru hřbitova, vytvoření umového háje a rozptylové loučky s centrálním vodním prvkem. Do projektu byly vybrány převážně druhy přirozeně se vyskytující v okolní krajině. Jako hlavním materiálem cest a stavebních prvků byl zvolen Slivenecký mramor z nedalekého lomu.

Klíčová slova: veřejný prostor, hřbitov, krajina

Funeral spaces as public place

Summary

The bachelor thesis dealt with the topic of cemeteries, their change over time and their possible future form and meaning. The literature search analysed the transformation of funerary spaces throughout history, their location within settlements, the importance of green spaces and the function of buildings.

The first chapter of the literature search was devoted to the definition of terms related to cemeteries and public space. Then are discussed cultural aspects related to death, such as funeral customs and festivals of the deceased. In the following chapter, the history of burial from ancient times to the present is reviewed in a chronological manner. The thesis then looks at the cemetery space itself, its relationship to the city and the different arrangements depending on the type of surrounding development. Attention is then paid to the types of buildings found in the cemetery. The next chapter is devoted to significant funerary buildings from the 20th century. The three selected buildings (Brion-Vega family cemetery, Forest Cemetery in Stockholm, and San Cataldo Cemetery) were chosen for their diametrically different forms of funerary architecture. Furthermore, attention is paid to two more buildings in our territory. This is followed by a chapter dealing with the plant aspect of the cemeteries, their meaning, and the applied symbolism. Towards the end of the literature search, the history and current appearance of Prague's cemeteries is presented, and at the very end the possible future transformation of cemetery spaces is discussed.

Based on the literature search and analysis of the selected area, was prepared a project for the reconstruction and expansion of the cemetery Na Pískách located on the border of Prague. The cemetery was founded in the 1980s as an extension of the cemetery in the centre of the Radotín district (Prague 16). It is in the CHKO Český kras on the edge of forest. At present, there are only a few graves in the cemetery. The project envisages the redevelopment of the cemetery foreground and creation of an urn grove and a dispersal meadow with a central water feature. The species selected for the project are those that occur naturally in the surrounding landscape. For the main material of the paths and building elements was chosen Slivenec marble from a nearby quarry.

Keywords: public space, cemetery, landscape

OBSAH

1	Úvod	9	3.10	Pražské hřbitovy	28
2	Cíl práce	9	3.10.1	Historicky významné hřbitovy	28
3	Literární rešerše	11	3.10.2	Pražské židovské hřbitovy	29
3.1	Pojmy	12	3.11	Budoucnost hřbitovů – jejich uplatnění a funkce	30
3.1.1	Pojmy k funerální tematice	12	4	Metodika (Zhodnocení podkladových údajů)	33
3.1.2	Pojmy spojené s veřejným prostorem	13	4.1	Přírodní poměry	34
3.2	Smrt a pohřbívání	14	4.2	Dendrologický průzkum	36
3.2.1	Pohřeb	14	4.3	Širší vztahy a obyvatelstvo	38
3.2.2	Dušičky	14	4.4	Současný stav a fotodokumentace v období vegetace	40
3.3	Historie hřbitovů a pohřbívání	16	4.5	Fotodokumentace mimo vegetační období	42
3.3.1	Starověké hřbitovy	16	4.6	Územní plán	44
3.3.2	Středověké hřbitovy	16	4.7	Katastr nemovitostí	45
3.3.3	Renesance a baroko	18	5	Vlastní projekt	47
3.3.4	19. století	18	5.1	Koncepty	48
3.3.5	20. století	18	5.2	Barevná studie	50
3.3.6	Současné způsoby pohřbívání	18	5.3	Pohledy	52
3.4	Prostor, kam se pohřbívá	20	5.4	Řezopohledy	56
3.5	Hřbitov a město	20	5.5	Rostlinný sortiment	58
3.6	Uspořádání hřbitovů	21	5.6	Vodní prvek	60
3.6.1	Architektonický hřbitov	21	5.7	Materiál a mobilιάř	64
3.6.2	Parkový hřbitov	21	5.8	Přívodní zpráva	66
3.6.3	Lesní hřbitov	21	5.9	Odhadovaný rozpočet	67
3.7	Funerální architektura	22	5.10	Technická zpráva	68
3.7.1	Typy staveb	22	6	Diskuze	70
3.8	Pozoruhodné hřbitovy a jejich stavby	24	7	Závěr	71
3.9	Rostliny na hřbitovech	27	8	Seznam literatury	72
3.9.1	Rostlinná symbolika	27			

1 ÚVOD

Funerální prostory jsou místem, kde se ukládají vzpomínky na zesnulé a s nimi spojené dějinné události. Lidé mívají a mají ve zvyku navštěvovat hřbitovy za cílem zavzpomínat na minulé. Ať už na rodinné příběhy a jejich aktéry, nebo na historické osobnosti, které jsou na hřbitovech pohřbeny. Na neznámé hřbitovy si chodíme domýšlet příběhy lidí, o nichž napovídají vytesaná slova či přiložené portréty na náhrobcích.

Hřbitovy mají kolektivní paměť, uchovávají svědectví o zvycích daného území a o lidech, kteří zde žili. S moderní dobou, kdy je zcela běžné, že jsou rodiny rozprostřeny po republice, někdy i po celém světě, se kontakt s místem odpočinku předků rychle ztrácí. Na návštěvu své rodinné hrobky lidé často cestují z velké dálky a jen, aby zajistili nezbytnou údržbu hrobu.

2 CÍL PRÁCE

Cílem práce je pojednat o možnostech využití funerálních prostor ve spojitosti s kulturními podmínkami a krajinným rázem. Dále by měla práce přiblížit různorodé podoby funerální architektury, která je odrazem místních zvyklostí měnících se v čase i prostoru. Na základě rešeršní části by měl vzniknout návrh rekonstrukce hřbitova respektující místní podmínky a nabízející místo pro rozjímání či návštěvu zemřelých.

3 LITERÁRNÍ REŠERŠE

3.1 POJMY

3.1.1 Pojmy k funerální tematice

HŘBITOV

Coemeterium – hřbitov (Kocourek 2022).

Epitaf - text informující o zesnulé osobě (Kocourek 2022).

Flambon – věčný oheň, jako symbol se často objevuje na hřbitvech (Kocourek 2022).

Háj vzpomínání – část pohřebiště, kde se ostatky z umy neoddělitelně mísí se zemí (konkrétní místo se neoznačuje) (Kocourek 2022).

Hrob – prostor, do něhož byly uloženy pozůstatky nebo zpopelněné ostatky (Kocourek 2022).

Hřbitov – místo, na němž se ukládají pozůstatky v rakvích do označených hrobů (Kocourek 2022).

Hypogeum (komorový hrob) – obdélná vyzděná komora umístěná v podzemních prostorách (Kocourek 2022).

Kenotaf – prázdný náhrobek, památka na zesnulé, jejichž tělo nebylo nalezeno nebo zemřeli v cizině (Kocourek 2022).

Kolumbárium – hřbitovní stavba s výklenky, do kterých se ukládají urny (Kocourek 2022).

Kolumbární hrobka – vyzděná hrobka pro dočasné uložení nevyzvednutých urn (Kocourek 2022).

Kostnice (osární hrobka) – hrobka pro uložení pouze kosterních ostatků (Kocourek 2022).

Loučka rozptylová – zpopelněné ostatky se rozptylují na vymezenou travnatou plochu (Kocourek 2022).

Loučka vsypová – zpopelněné ostatky se vsypávají do vyhloubené jamky v travnaté ploše, místo bývá určeno souřadnicovým systémem vyznačeným na okrajích loučky (Kocourek 2022).

Mauzoleum – monumentální hrobka (Kocourek 2022).

Mohyla – uměle navršené kamení nad hrobem či hroby (Kocourek 2022).

Mohylník – mohylové pohřebiště (Kocourek 2022).

Pohřebiště – území, kde se dle katastrálního úřadu nachází hřbitov i pohřebiště (Kocourek 2022).

Pohřebiště příležitostné (záložní) – plocha vymezená krizovým plánem města pro řešení mimořádných událostí a katastrof (Plášková et al. 2021).

Pohřebiště vojenské (válečné) – prostor s válečnými hroby, spravován státem (Plášková et al. 2021).

Sepulcrum – latinsky náhrobek (Kocourek 2022).

Sepulkrální – náhrobní (Plášková et al. 2021).

Stéla – deska vztyčená na náhrobku s údaji o zemřelém (Kocourek 2022).

Vsyp hromadný – místo, kam se hromadně ukládají zpopelněné ostatky, které není možno bez další úpravy uložit na rozptylovou loučku (Kocourek 2022).

Žárový hrob – hrob s popelem zemřelého, bez urny (Kocourek 2022).

POHŘBÍVÁNÍ

Birituální způsob pohřbívání – zahrnuje pohřby kostrové i žárové (Kocourek 2022).

Exhumace – manipulace s nezetlelými i zetlelými ostatky (Kocourek 2022).

Imerze – pohřbívání do vody (Kocourek 2022).

Incinerace – spalování mrtvol (Kocourek 2022).

Inhumace – pohřbívání nespálených těl (Kocourek 2022).

Katafalk – vyvýšené pietní místo, na kterém se vystavuje rakev se zesnulým. Může mít i podobu skleněné chlazené schránky (Kocourek 2022).

Kosterní ostatky – lidské ostatky, které jsou po zetlení uloženy do rakvového hrobu. (Kocourek 2022).

Lidské ostatky – lidské pozůstatky během nebo po pohřbení (Kocourek 2022).

Lidské pozůstatky – mrtvé tělo nebo jeho části před pohřbením (Kocourek 2022).

Sarkofág – znamená „požírat maso“, schránka, do které se ukládá rakev, pův. z vápence, který urychluje rozklad (Kocourek 2022).

3.1.2 Pojmy spojené s veřejným prostorem

Veřejné prostranství – veřejně přístupná fyzická část exteriéru v prostoru města (Melková 2014).

Veřejný prostor – veřejně přístupná fyzická část prostředí, zahrnuje interiéry i exteriéry (Melková 2014).

Veřejná přístupnost – přístupnost pro všechny bez omezení (vyjma omezení časového), bez ohledu na majetkové poměry (Melková 2014).

3.2 SMRT A POHŘBÍVÁNÍ

Vysvětlení nebo pochopení smrti je nezbytností pro smíření člověka s umíráním. Na takovéto otázky lidem často poskytují odpovědi náboženství. Duše je jimi často vnímána jako nesmrtelná a smrt jako oddělení duše od těla a její příprava na další život. Některá východní náboženství chápou smrt jako návrat duše zpět na místo odkud pochází. I fráze z Bible „Prach jsi a v prach se obrátíš“ odkazuje k návratu. Existencialistický filosof Karl Jaspers vykládá smrt jako nejzásadnější mezní situaci lidského života, která vymezuje lidské bytí. Samotné vědomí možné smrti významně definuje lidské prožívání a je, díky tomu zásadním problémem lidského rodu (Castro-Molina 2021).

Tabuizování tématu smrti je jevem moderní společnosti. Zcela odlišná byla kultura smrti ve středověku, kdy bylo umírání běžnou součástí života. Nemocným se smrt sama předem ohlašovala znameními, ať už nečekaným zvoněním umíráčku, nebo třemi údery do podlahy ložnice. V lidové mentalitě byly předtuchy brány zcela vážně a smrt byla hanebnou nebo potupnou, jen pokud přicházela náhle a neohlášeně. Náhlá smrt byla vnímána jako projev božeho hněvu. Důležité proto byly zejména chvíle před smrtí, kdy se umírající zpytoval ze svých hříchů a připravoval se na pobyt na onom světě (Ariès 2008).

Za vznikem hřbitovů a vůbec celé kultury smrti je kult předků, který vychází z animismu přírodních národů. V odlišných podobách je však promítán do všech náboženství, a zvyky vycházející z kultu předků jsou přeneseny i do dnešní moderní společnosti v podobě pohřebních obřadů a svátků zemřelých (Petrušek et al. 1996).

3.2.1 Pohřeb

Pohřební obřad na našem území byl utvářen vlivem křesťanských zásad a symboliky, a až do 19. století jim zcela podléhal. Je však nutné podotknout, že křesťanské pohřební zvyklosti navazují na pohanské tradice, které vycházely ze strachu z nepohřbeného lidského těla a snahy napomoci duši zemřelého v její cestě z tohoto světa (Navrátilová 2004).

Tradiční podoba pohřbu na našem území, která byla zachovávána převážně na vesnicích, se postupně vytrátila až v druhé polovině minulého století. Obřadu předcházelo poslední rozloučení se zesnulým, které se odehrávalo v domě truchlící rodiny. Nejčastěji otevřená rakev byla umístěna v síni nebo v komoře. Pohřeb začínal vynesemím, většinou už zavřeně rakve z domu, a pokračoval doprovodem nebožtíka v průvodu ke hřbitovu, kde byla rakev spuštěna do hrobu. Po pohřbu následovala smuteční hostina.

Ke zcivilnění obřadu významně přispěl vznik pohřebních služeb, které převzaly organizaci pohřebních obřadů, a to převážně ve městech. V druhé polovině 20. století významně narůstá počet tzv. občanských pohřbů, které se skládají z rozloučení se zesnulým v krematoriu nebo smuteční síni a uložením zpopelněných ostatků (Navrátilová 2004).

Významným aspektem pohřebních rituálů je barevná symbolika, která se objevuje na odění zemřelého i pozůstalých, nebo ve výzdobě místa, kde probíhá obřad. Barva spojována se smrtí se liší mezi různými kulturami. Ve většině západních zemích je barvou smrti černá. Naopak ve velké části Asie, ku příkladu v Číně, je barvou smrti bílá.

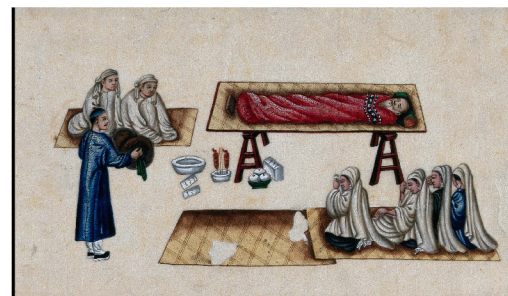
Není náhodou, že právě tyto barvy se objevují v souvislosti se smrtí. Černá je barvou noci, absence světla, bílé jsou kosti a bledá kůže mrtvých. V katolickém světě je barvou truchlení nad mrtvými fialová, objevuje se na pláštích kněží během smutečního obřadu. (Gazis-Sax 1997)

Na obr. č.1 a 2 je zřejmý kontrast mezi barevnou pohřební symbolikou. Pohřební roucha, která odívají postavy ve výjevech, mají kulturně danou barvu smrti. V Číně je touto barvou bílá, pro západní kulturu je barvou truchlení černá.

3.2.2 Dušičky

Hřbitovy bývají po většinu roku navštěvovány spíše ojedinelé. Jediné období v roce, kdy jsou téměř všechny hroby ozdobeny věnci a svíčkami, bývá v době kolem 1. a 2. listopadu, v čase dušiček. Pod tímto pojmem jsou zahrnuty dva různé svátky, na 1. listopad připadá svátek Všech svatých a na 2. listopad Památka všech zemřelých.

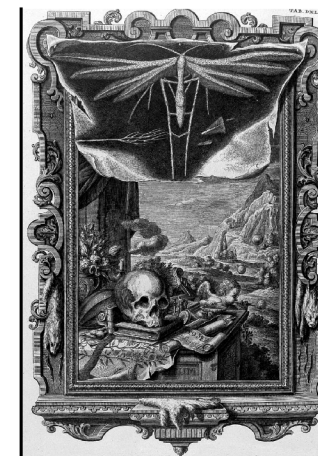
Svátek Všech zemřelých pochází z keltské tradice, podle níž duše v podvečer tohoto svátku na jednu noc opouští očiště, aby si odpočinuly od muk. Tradičně návštěvníci hřbitovů nezdobí jen hroby svých blízkých, ale i ty ostatní, které nikdo nenavštěvuje (Vondrušková 2004).

obr. č.1: kvaš na rýžovém papíře, 1800-1900, Čína, autor neznámý, Funerální scéna - muž a žena truchlí klečce vedle stolu s mrtvým tělem starého muže. (wellcomecollection.org 2023)

obr. č.2: akvatinta a akvarel na papíře, 1848, Florencie, autor neznámý, Mníši projevující úctu nesením rakve při církevním pohřbu. (wellcomecollection.org 2023)

obr. č.3: Scheuchzer, 1731-33: *Memento mori* (wellcomecollection.org 2023)

POJMY

Memento mori

Fráze původem z latiny. *Memento* je v překladu příkazem ke vzpomnutí, *mori* znamená zemřít. *Memento mori* tudíž znamená „Pamatuj na umírání!“. Je to výzvu k nezapomínání na lidskou smrtelnost. (Žrberg 1998).

3.3 HISTORIE HŘBITOVŮ A POHŘBIVÁNÍ

3.3.1 Starověké hřbitovy

Pro starověk byl typický strach z mrtvých. Těla zesnulých byla považována za nečistá, neboť se věřilo, že v moment úmrtí duše opouští tělo a samotná putovala za setkáním s bohem. Tělo poznamenané lidskými strastmi zůstává na zemi. Z toho důvodu byly hřbitovy budovány daleko za hranicemi měst. Urny nebo rakve s kostrou byly ukládány do země, případně do nadzemních kolumbárií. Místa byla označována stélami, u významných osobností se používaly sarkofágy. Tento postoj se změnil v 5. století, kdy se začala objevovat myšlenka posmrtného vzkříšení těla přicházející s křesťanskou vírou (Kocourek 2022).

3.3.1.1 Doba bronzová (1250 – 800 PNL)

V tomto období se na našem území pohřbívalo převážně do žárových hrobů. Mrtvá těla byla spalena na hranici a kosti byly rozdrobeny na menší části a v urně spolu s obětinami ukládány do připravených hrobů (Brestovanský 2011).

3.3.1.2 Antika 800 PNL – 476 NL)

Významnou stopou v dějinách pohřbívání zanechaly vyspělé antické kultury Egypta a Řecka. Snad nejznámější funerální stavbou světa jsou egyptské pyramidy.

V antickém Řecku má náhrobek podobu stély, kterou ve 4. století nahrazují lekyty (náhrobní vázy) nebo jednoduché náhrobní desky. O tuto změnu se přičinil Demetrios Falérský snahou omezit noblesní pohřební návyky. Hroby v této podobě byly umísťovány podél cest za branami města. I v tomto aspektu, podobně jako v mnoha jiných, navázal na Řecko antický Řím. (Jöckle 2000) Nejvýznamnější hroby a hrobky z tohoto

období se nacházejí podél Via Apia, ku příkladu hrob Augustův, nebo Celsiova hrobka obezděná kuželovitými pahorky (Ambrose et al. 2008).

Významným počinem antického Říma bylo zavedení sociálního systému, který zaručoval důstojné pohřbení v kolumbáriích i nechudším občanům. Nutné podotknout, že mezi římské občany se neřadili cizinci, otroci a ženy. (Jöckle 2000).

3.3.2 Středověké hřbitovy

Ve střední Evropě od 5. do 9. století docházelo k významné přeměně pohřebních rituálů a s tím i k proměně hřbitovů. Pohřeb žehem byl postupně nahrazován pohřbíváním do země. To z velké části souviselo s přijímáním křesťanství. Začalo také vymezování míst pro pohřebiště. Doposud se hroby nacházely v okolí sídlišť, podél cest nebo v blízkosti vodních toků. Tomuto zvyku mělo zabránit vytvoření ohraničených hřbitovů, jejichž půda byla posvěcena církví (Navrátilová 2004).

Nově nabitá víra v posmrtné vzkříšení navíc vedla k tomu, že hřbitovy začaly vznikat v okolí kostelů a postupně se přibližovaly k hranicím města, někdy se dokonce budovaly uvnitř hradeb. Touha být pohřben co nejbližší k hrobu svěťce, vedla k pohřbívání uvnitř kostelů. Kvůli velice omezenému prostoru se jednalo převážně o privilegium bohatých a urozených (Kocourek 2022).

obr. 4: Kostnice (ossuarium) v Sedlci, autor: Halvor Bodin (reisadict.nl 2017)

obr. 5: Dolní moravský hřbitov ve Žďáru nad Sázavou, Jan Blažej Santini, 1709, autor: Irena Šarounová (region.rozhlas.cz 2021)

Církev se mnohokrát pokoušela zakázat pohřbívání v kostele úplně, nebo jej alespoň omezit vydáváním dekretů, které by toto místo nabízely lidem, kteří svůj život obětovali bohu, a ne výměnou za nemalou peněžní částku. Z exteriéru bylo nejhodnotnější místo u apsidy kostela (Kocourek 2022).

Středověký hřbitov nebyl jen půdou pro pohřbívání a místem, kam se chodí navštěvovat zemřelí. V některých evropských zemích byl podobně rušným místem, jako třeba náměstí, konaly se tu trhy, shromáždění, scházeli se zde známí i milenci. (Ariès 2008).

Slovo původem z řečtiny *cemeteryum*, mělo ve středověku dva odlišné významy. Prvním z nich bylo útočiště nebo shromážděné u kostela. Tento význam se dá vysvětlit právem na azyl poskytovaným půdou v okolí kostela (Kovář et al. 2014). Tento výklad zanikl koncem 17. století. Druhý výklad je nám dodnes znám, je jím místo pro pohřbívání. Tyto odlišné významy jsou vysvětlovány rolí svěťce, kterému byl věnován kostel a s ním i přilehlý hřbitov. Ten poskytoval duchovní záštitu jak mrtvým, tak živým, jež ho uctívali. Kromě sídla mrtvých byly hřbitovy i domovem živých, mezi hroby byly budovány domky příchozích uprchlíků (Ariès 2008).

Kromě uprchlíků se na hřbitovy uchylovaly poustevnice. Ty se nechávaly zazdit do malých komůrek s jediným oknem. Poustevnice si takový osud vybíraly zpravidla dobrovolně, ale stávalo se, že bylo zadrženo jako trest pro ženy, které spáchaly nějaký zločin. V obou případech byly odkázány na dary, které jim podávali návštěvníci malým otvorem ve zdi (Ariès 2008).

Středověký hřbitov měl nejčastěji podobu malého dvora z jedné strany přiléhajícího ke kostelu. Podél zdi někdy bývaly ochozy (*camarium*), ve kterých se nacházely nejcenější hrobová místa. Ve dvoře se nacházelo několik málo označených hrobových míst, ale největší část hrobů byla neoznačena. Chudí občané byli pohřbíváni do neoznačených společných jam podobných studnám, o hloubce přibližně 9 m a šířce až 6 m. Do těch největších se vešlo až dvanáct set mrtvol. Takové jámy se naplňly v řádu měsíců až let a poté byly zahrabány. V mezičase se zakrývaly dřevěnými prkny. Po naplnění se vykopala jáma nová. Z nedostatku místa se většinou musely vyprázdnit starší hroby a holé kosti byly vyskládaný nad ochozy do karnání (Ariès 2008).

Další možnou podobou středověkého hřbitova mohla být i rozlehlá pláň posetá kříži (*Santo Campo*), které však častěji, než jako označení hrobu, sloužily k orientaci (Ariès 2008).

Osobní předměty, s kterými byli nebožtíci ukládáni do hrobů:

Devocionálie – předměty lidové zbožnosti – medaile, křížky, obrázky (Brestovanský 2011).

Svátostka – drobná náboženská medailka nošená jako amulet (Brestovanský 2011).

Agnuska – z latinského Agnus Dei (beránek boží), medaile se symbolickým vyobrazením Krista v podobě beránka (Brestovanský 2011).

Růženec (Brestovanský 2011)

3.3.3 Renesance a baroko

V průběhu renesance a baroka se rozšiřují hřbitovy s pravidelnými půdorysy typu „Santo Campo“. S nimi se začínají objevovat první plány alejí a bodových rostlinných prvků (Stejskalová et al. 2018).

Mění se i zvyky při výběru hrobového místa. Již není tak důležité umístění v rámci hřbitova, důležitějším začíná být uložení po boku svých blízkých, nebo alespoň v jejich blízkosti. Díky tomu se později začínají objevovat rodinné hroby a hrobky (Ariès 2008). Až do 19. století je ale stále velká část obyvatel, především těch nejhudších, pohřbívána do neoznačených hromadných hrobů (Kocourek 2022).

3.3.4 19. století

V průběhu 19. století se prosazuje pohřbívání každého zemřelého do samostatného hrobu označeného vlastním náhrobkem. V nejvyšších vrstvách společnosti také vznikla touha být pohřben na vlastním pozemku, což dalo vzniknout soukromým mauzoleům v zámeckých zahradách, kde se nechávali pohřbívat aristokraté. Poměrně brzy tento zvyk vymizel, neboť tyto monumentální hroby byly náročné na údržbu a významným problémem při případném stěhování majitelů (Kocourek 2022).

3.3.5 20. století

Ve 20. století nastal velký nárůst popularity pohřbu žehem. U nás se tak dělo po roce 1919 s vydáním zákona, který tento způsob pohřbívání umožňoval. Později, v dobách komunismu, byl tento způsob podporován snahou obfah odklonit od křesťanských zvyklostí (Stejskalová et al. 2018).

3.3.6 Současné způsoby pohřbívání

Podobně jako v jiných oblastech, i v pohřbívání se dnes objevují ekologické tendence. Velké hroby s kamennými zakrytovými deskami jsou náročné na zbudování i údržbu. Je také čím dál populárnější představa posmrtného spojení s přírodou. Proto se dnes často u stávajících hřbitovů budují nové sekce umožňující přírodní způsob pohřbení (Charles 2018).

U nás jsou přírodní pohřby poměrně novinkou, ale v západních zemích neovlivněných komunismem byly tyto tendence patrné daleko dříve. Ku příkladu již v roce 1932 správce hřbitova Woodlawn v New Yorku tvrdí, že nejdůstojnější upomínkou lidského života je strom, daleko honosnější než neživé monumentální hrobky. Jeho idea hřbitova, který má podobu lesního háje bez náhrobních kamenů nebo urnových schránek, se začíná skutečně realizovat až skoro o půl století později (Charles 2018). Hřbitov je ale i místem uchovávajícím historii, fyzicky zaznamenanou na náhrobcích a pomnicích. To vznáší otázku, jak může být hřbitov přírodního charakteru prostý upomínkových desek a jiných předmětů, a zároveň nadále uchovávat záznamy z historie (Charles 2018).

Důležitým aspektem ovlivňujícím podobu hřbitovů je způsob nakládání s mrtvým tělem. Nejčastějším způsobem je současné pohřbení žehem. V České republice se jedná o 75 % pohřbů (Kocourek 2022). V posledních letech přibývá nových ekologičtějších metod, které by v budoucnu mohly nahradit kremaci (Charles 2018). Mluvíme ku příkladu o tzv. bio-kremaci, která probíhá za teploty okolo 160 °C ve vodném roztoku

pomocí alkalycké hydrolyzy (běžná kremace probíhá za teploty okolo 1000 °C). Problémem této metody je velice nákladné vybavení a nejistoty okolo likvidace vzniklého odpadu (etická problematika vypouštění roztoku s rozpuštěnými lidskými tkáněmi do kanalizace) (Powell n.d.). Další způsoby využívají na příklad sušení mrazem nebo kompostaci. (Charles 2018).

obr. č.6: soukromé mauzoleum rodiny Kleinů v Sobotině autor: Eva Kašliková (mizejicipamatky.cz 2017)

obr. č.7: hřbitov Calvaire, nejmenší a nejstarší hřbitov v Paříži, atriový typ autor: X-Javier (atlasobscura.com 2016)

obr. č.8: hřbitov Svatého Lazara v Kišiněvě v Moldavsku, jeden z největších evropských hřbitovů, typ Santo Campo autor: Vadim Ghirda (apimagesblog.com 2016)

POJMY

ANTIKA

Lekyty – malé náhrobní vázy z období antického Řecka (Jöckle 2000).

STŘEDOVĚK

Ad sanctos – snaha umísťovat hroby, co nejbližší k hrobu světce (tedy k oltář) (Ariès 2008).

extra muros – za hradbami, ku příkladu Římané své mrtvé pohřbívali podél cest (Ariès 2008).

intra muros – uvnitř hradeb (Ariès 2008).

Atrium – malý hřbitovní dvůr, jehož jednu stěnu tvoří zeď kostela (Ariès 2008).

Carnarium – atrium ze všech stran lemované ochozy (*camaria*) (Ariès 2008).

Ossuarium (kostnice) – místo vyhrazené pro vystavení kostí vybraných z hrobů, může se nacházet v carnariích nad ochozy, v přilehlé kapličce nebo v portiku kostela (Ariès 2008).

RENESEANCE A BAROKO

Santo Campo – v překladu svaté pole. Hřbitov s pravidelným rozložením, plocha rozdělena cestami na hřbitovní pole. Hroby významných osobností jsou umístěny na křižnici cest, podél zdí kostela a hřbitovních zdí (Stejskalová et al. 2018).

3.4 PROSTOR, KAM SE POHŘBÍVÁ

Častou představou posmrtného světa, místa, kde spí mrtví, byla rozkvetlá zahrada nebo háj. Hrdina středověkých francouzských eposů Roland praví k mrtvým „Kéž uloží vás Bůh mezi kvítí svaté“, čímž popisuje svou představu o smrti, jako spánek prostý vjemů v rozkvetlé zahradě. Podobnou smrt slibuje i Korán a nelíší se ani od Vergiliovy představy Elysia (místa, kde žijí nesmrtelní hrdinové za stálého jara). Křesťanství tuto představu pottačilo jako příliš konkrétní a pověřčivou, ale přesto zůstala směřovatná při vytváření míst pro uložení mrtvých (Ariès 2008).

3.5 HŘBITOV A MĚSTO

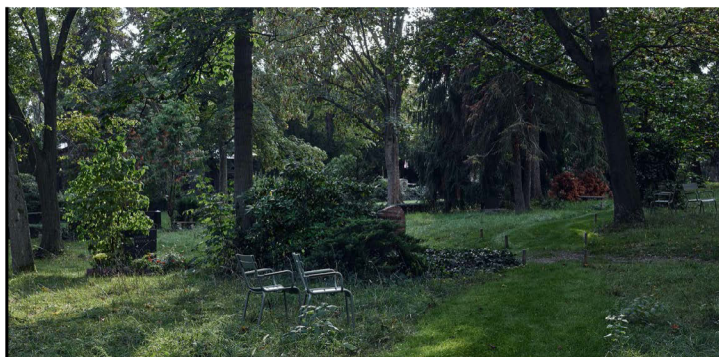
Hřbitovy jsou v rámci městské struktury řazeny mezi parkové areály – nestavební struktury v zastavitelném území. Vůči městu je tento prostor značně uzavřen (hřbitovy bývají obehány zdí a mají pevně danou otevírací dobu) (Plášková et al. 2021). Kromě samotné podoby hřbitova je velice podstatná jeho lokace, jak pro jeho fungování, tak pro dojmy, které vzbuzuje v návštěvnicích. Preference jeho umístění ve vztahu k městu se v průběhu dějin měnila v závislosti na dobovém přístupu ke smrti (viz kapitola - Historie hřbitovů) (Evarts Weed 1912).

Hřbitov je zpravidla zakládán spolu s prvními domy vznikajícího města a postupně s exponenciálním růstem obyvatel přestává být dostačující. To vyžaduje buď výstavbu hřbitova nového, nebo rozšíření stávajících ploch. U hřbitovů v centru měst je rozšiřování téměř nemožné kvůli již existující výstavbě. Častěji dochází ke stavbě hřbitovů na periferiích měst nebo k zahušťování již existujících, prostřednictvím nových kolumbárií nebo menších urnových hrobů (Capels & Senville 2006).

Důležitým faktorem správného fungování hřbitova je jeho umístění. Obecně se dá říci, že hřbitov může být v rámci města nevhodně umístěn dvěma různými způsoby. Příliš blízko nebo příliš daleko od obytné části. V případech, kdy dochází k necitlivému pohlcení hřbitova městskou zástavbou může dojít k narušení genia loci, a zároveň se může hřbitov stát překážkou při prostupu městem (přesto, že hřbitovy mívají v některých případech podobnou funkci jako veřejné parky, jejich přístupnost ale bývá omezena otevírací dobou). V opačném případě, když je hřbitov příliš daleko od centra dění, se může stát hůře

dostupným a jeho užití jako živého veřejného prostoru se ztrácí (Evarts Weed 1912).

Kromě funkční lokace je nutné dodržovat i hygienické požadavky pro umístění hřbitovů. Měly by být dodrženy předepsané vzdálenosti: hřbitov by měl ležet více jak 50 m od zástavby a minimálně 150 m od zdrojů pitné vody. Důležitým aspektem je také výška spodní vody a obsah CaCO₃ v půdě, který ovlivňuje tlecí dobu pozůstatků-- (Otruba 2002).

obr. č.9: hřbitov Luisenstädtischer in Berlíně, na hřbitově již nevznikají nové hroby, prostor je využíván jako městský park
autor: Stefan Müller (landezine.com 2020)

3.6 USPOŘÁDÁNÍ HŘBITOVŮ

V závislosti na uspořádání je možné hřbitovy rozdělit na tři základní typy: architektonický, parkový a krajinný (lesní). Dále se dají rozlišovat dle charakteru a určení na vojenské hřbitovy, pietní památníky, venkovské nebo horské hřbitovy (Otruba 2002).

3.6.1 Architektonický hřbitov

Pro tento typ jsou nejzásadnější stavebně-architektonické prvky. Půdorys takovýchto hřbitovů bývá pravidelný a sevěřený s vysokým počtem hrobů na malé ploše (Otruba 2002).

3.6.2 Parkový hřbitov

Uspořádání odpovídá dobovým parkovým úpravám. Nejčastější podobou jsou hrobová pole rozčleněna cestami lemovanými lineární zelení (Otruba 2002).

3.6.3 Lesní hřbitov

Za první lesní hřbitov lze považovat Lesní hřbitov v Mnichově koncipovaný Hansem Grässelem v roce 1907. Zásadní odlišností od tradičního hřbitova je skutečnost, že zeleň hřbitova nebyla rozmístována do prostor definovaných rozmístěním hrobů a funerálních staveb, ale právě naopak. Hroby byly umísťovány do přírodou vymezených mytín a lesních průseků. Toto uspořádání mělo připomínat, že smrt je jen osudovou pomíjivostí v rámci přírodních zákonů. Celkově ztvárnění je dáno původním charakterem krajiny (lesy, remízky, louky se solitérními dřevinami) (Jöckle 2000).

V rámci lesních hřbitovů se často využívají alternativní způsoby pohřbívání, které usilují o menší dopad na životní prostředí a silnější propojení s přírodou. Jednou z možností je nahrazení náhrobku stromem,

u jehož paty kmene je umístěna schránka z rychle rozložitelného přírodního materiálu (karton, dřevo). V některých případech je lokace hrobu možná určit jen pomocí GPS (Global Positioning System), někdy bývá místo označeno drobnou deskou nebo cedulkou (Sloane 2010).

POJMY

Genius loci – původně římský pojem. Římané byli přesvědčeni, že každá bytost i místo má svého ochranného ducha – genia, kterému bychom se měli snažit porozumět a dobře s ním vycházet. Loci znamená místo (Norberg-Schulz 1980).

3.7 FUNERÁLNÍ ARCHITEKTURA

Hřbitovy často patří k nejstarším místům ve městě. Bývaly budovány při založení města a jejich rozšiřování, přesouvání nebo i případné rušení podléhalo historickým změnám ve společnosti. Kromě cenných vzpomínek na zemřelé uchovávají i architektonické památky a urbanistická řešení (Keiser 2004).

3.7.1 Typy staveb

Hřbitovní kaple

Kaple bývají historicky danou součástí hřbitova. Mohou být zasvěceny konkrétnímu světcí, na příklad za dob morové epidemie v 17. a 18. století je většina nově budovaných kaplí zasvěcována protimorovým patronům (sv. Roch, sv. Šebestián, sv. Rozálie) (Brestovanský 2011). Ještě do nedávna byly nezbytnou součástí hřbitova, dnes se bez nich již mnoho hřbitovů obejde. Kaple však není jen místo sloužící jako prostor k modlitbě za mrtvé, je i prostorem rozjímání a zklidnění, které někteří vyhledávají při návštěvě hřbitova. (Kreiser 1957)

Hroby, hrobky a rovy

Spojujícím prvkem těchto staveb je nadzemní nebo podzemní komora sloužící k uložení lidských ostatků. Tento prostor musí být technologicky uzpůsoben určení. Je nutné, aby zajišťoval optimální teplotu, vlhkost a provětrávání, při precizním a odborném provedení bylo možné v hrobkách vytvořit podmínky až pro mumifikaci. Ideálním izolantem pro stavbu nadzemních částí byl používán pískovec, pro podzemní části se často používaly přepalované cihly, které se mimo jiné používaly při stavbě kanalizací (Brestovanský 2011).

Rov – navršená zemina s umístěným dřevěným či litinovým křížem (Brestovanský 2011).

Hrobka – hrob s vyzdénou podzemní částí (Brestovanský 2011).

Kobka – hrob s vyzdénou nadzemní částí (Brestovanský 2011).

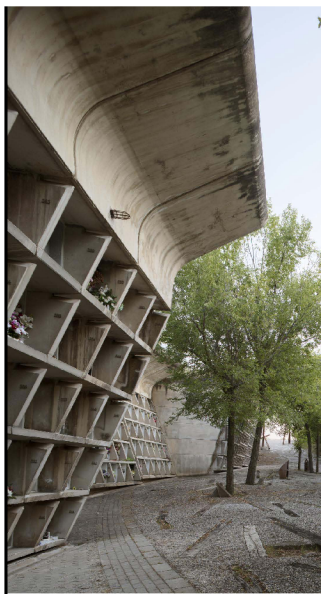
Kolumbária

Mohou být volně rozmístěna v prostoru hřbitova nebo jako součást krematoria. Jedná se o soustavu stěn, v nichž jsou umístěny niky pro uložení uren. Mohou být kryty sklem nebo kamennou deskou. Součástí kolumbárií bývá prostor pro odkládání květin a svíček, buď přímo u jednotlivých hrobů, nebo na společném místě (Otruba 2002).

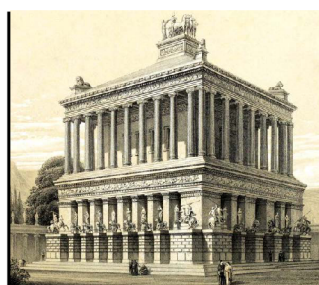
Katakomy

Označení této podzemní hrobky pochází ze středověké latiny, katakomby se ale stavěly už ve starověku. Do katakomb se vstupovalo přes předsňi, z níž vyběhaly štol, které pokrčovaly do komor se světlíky (*Cubiculum*). V jejich stěnách se nacházely výklenky ve tvaru truhel, do nichž se pohřbívalo. Jednotlivá místa byla označována náhrobními deskami se jmény zemřelých. Do katakomb se vstupovalo jen zcela výjimečně (Jöckle 2000).

Refrigerium – pohřební hostina odehrávající se v katakombách (Jöckle 2000).

obr. č. 10: kolumbárium na hřbitově Igualada ve Španělsku autor: Milena Villalba (divisare.com 2022)

obr. č. 11: Mauzoleum v Halikarnassu (Art in Context 2023)

obr. č. 12: Krematorium v Pardubicích od Pavla Janáka autor: Petr Šmídek (archiweb.cz 1997)

Mauzolea

Mauzoleum je zároveň hrobkou a pomníkem většinou významných dějinných postav. Může být samostatně stojící budovou nebo součástí kostela či jiné stavby. Uvnitř bývají uloženy jak kosterní pozůstatky, tak zpopelněné ostatky v kolumbáriích (Capels & Senville 2006). Mělo by se jednat o veřejně přístupnou budovu, kde je možné přijít až přímo k významnému hrobu. Mauzolea mohou mít i prostory pro dočasné vystavení těla zesnulého. (McDonald 2023).

Označení je odvozeno od monumentální hrobky perského krále Mauzola v Helikarnassu, postavené mezi lety 353 – 351 PNL. Mauzoleum bylo navrženo na konceptu vertikální posloupnosti v duchu tradiční architektury Malé Asie. Její mimořádnost spočívala především v monumentálních rozměrech a kvalitou a četností sochařské výzdoby. Tato dnešním dnům nedochovaná stavba je jedním ze sedmi divů světa (Corso 2019). Mezi další světově proslulá mauzolea se řadí ku příkladu Pantheon v Římě, mauzoleum prvního císaře dynastie Čchin v Číně s terakotovou armádou nebo Tádž Mahal v Indii (Palmer 2008).

Krypta

Krypta je nepřístupnou hrobkou (McDonald 2023). Nejčastěji se jedná o klenutý podzemní prostor pod kostelem, v němž se nachází hrob světce, kterému je kostel věnován (Kocourek 2022).

Kenotaf

Slovo kenotaf pochází z řečtiny a v doslovném překladu znamená „prázdný hrob“. Může se jednat jen o samostatně stojící náhrobek, ale i o zděnou hrobku (McDonald 2023).

Smuteční/pohřební/obřadní síň

Na větších hřbitovech bývá součástí vybavení smuteční síň. Vzdušný prostor hlavní obřadní síně většinou zahrnuje místa na sezení, katafalk pro umístění rakve, prostor na květiny, pult pro řečníka a případně prostor pro živou hudbu. Na hlavní síň většinou navazuje čekárna pro pozůstalé (Kocourek 2022).

Krematorium

Oheň hrál svou roli při pohřbívání téměř od nepaměti, ale idea kremace, jak ji známe dnes, začala přicházet až v průběhu 19. století. První novodobé krematorium bylo vystavěno v roce 1876 v Miláně. První stavbou tohoto typu na našem území je krematorium v Liberci od Rudolfa Bitzana. (Svobodová 2013)

Podoba a uspořádání krematorií se vyvíjelo ze tří předobrazů: antického chrámů, jednoduchých bazilik a centrální sakrální stavby. Ústředním prostorem je zpravidla obřadní síň, k níž přiléhá žároviště, pitevna, umírcí komora, výdejna uren a různé jiné technické budovy a kanceláře (Svobodová 2013).

Podoba krematorií byla u nás zpočátku silně ovlivněna německou architekturou. Jednou z prvních architektonicky výrazných staveb tohoto typu na našem území bylo krematorium v Pardubicích architekta Pavla Janáka. Bylo vystavěno mezi lety 1921-1924 ve výhradně českém stylu - rondokubismu (Palánová et al. 2015). Další pozoruhodnou stavbou je ku příkladu puristické krematorium v Nymburku (1922-1924) od Bedřicha Fuernsteina a Bohumila Slámy (Hnídková 2014).

3.8 POZORUHODNÉ HŘBITOVY A JEJICH STAVBY

Carlo Scarpa: hřbitov rodiny Brion-Vega (Tomba Brion)(1969-1978)

Tato stavba se nachází ve vesnici S. Vito di Altivole v provincii Treviso v Benátské oblasti. V části Apeninského poloostrova, kde autor stavby Carlo Scarpa dlouhá léta pobýval a tvořil. Pozemek zbudovaného pohřebiště ve tvaru L o rozloze přibližně 2000 m² navazuje na starý veřejný hřbitov S. Vito. Hřbitov je komponován jako ideální zahrada částečně navazující na principy islámské zahrady a *hortus conclusus*.

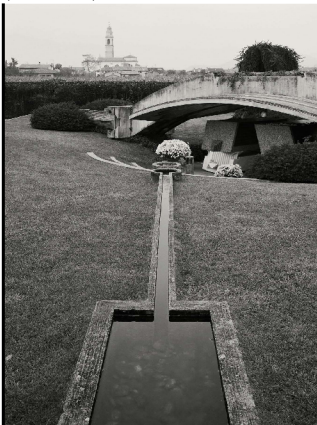
Návrh Carla Scarpy nijak nenavazuje na stávající hřbitov, ale výrazně reaguje na okolní krajinu. Výška hřbitovní zdi je zvolena tak, aby pohledem z nejvyššího místa hřbitova byla vidět věž kostela, červené střechy domů a vrcholky stromů na pozadí hor a modrého nebe. Při přiblížení ke zdi vesnice i hory zmizí a zůstane jen modrá obloha, čímž se hřbitov stane zcela odděleným od okolního světa.

Hřbitov je povšimnutelný svou citlivostí vůči krajině přes své přísné betonové geometrické formy. Carlo Scarpa zde využívá hru světla, pracuje s horizontem (počítá s přesnou výškou očí v úrovni 1,62 m), s vypůjčenou scénérií, kterou ohraničují pečlivě vybrané průhledy, ale i s ozvěnou kroků na chodníku při vstupu do budov. Spojení precizně vypracovaných detailů a průhledů do krajiny nás nutí ke snaze dívat se zároveň do dálky a na blízké předměty.

Významným prvkem je voda, jejíž nehybná hladina vytváří meditační atmosféru, ale také je distributorem

světla do stinných partií pavilonu. Celý komplex byl míněn spíše jako nástroj vidění, než jako pole hrobů (Frediani 2015).

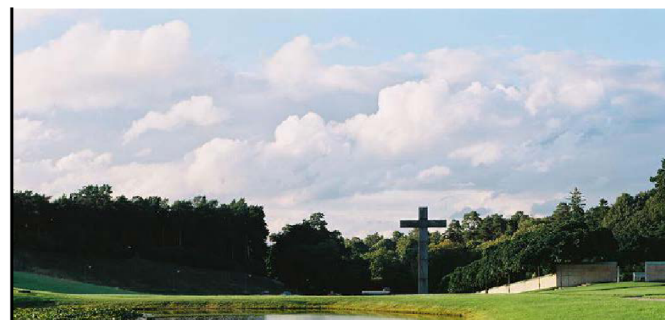
hortus conclusus – latinsky „uzavřená zahrada“ (Smolová 2011).

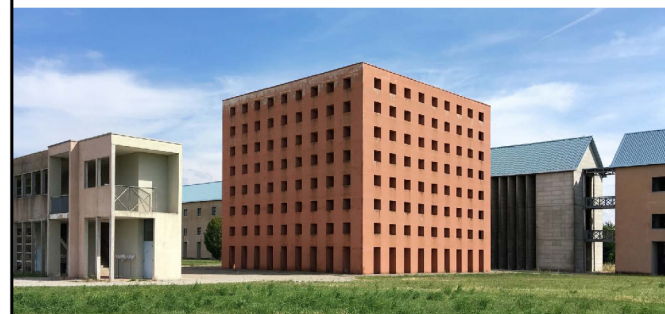
obr. č. 13: Carlo Scarpa: Tomba Brion v Itálii
autor: Nuno Cera (divisare.com 2018)

obr. č. 14: Carlo Scarpa: Tomba Brion v Itálii
autor: Nuno Cera (divisare.com 2018)

obr. č. 15: Lesní hřbitov a krematorium ve Stockholmu
autor: Chen Hao (divisare.com 2018)

obr. č. 16: Aldo Rossi: hřbitov San Cataldo
autor: Petr Šmidek (archiweb.cz 1997)

Erik Gunnar Asplund, Sigurd Lewerentz: Lesní hřbitov a krematorium ve Stockholmu (1914-1940)

Autoři tohoto hřbitova zakládali svůj návrh na původně německé koncepci lesního hřbitova, transformované na severskou krajinu (Hnídková 2014). Tento koncept se snaží plně zapojit funerální stavby do krajiny. Hřbitovní prostor nemají vytvářet jen stavby a hroby, ale i krajina, zde navíc doplněna antikvizujícími motivy. Tzv. křížová cesta tvořící hlavní osu hřbitova má předobraz v Pompejích. Dále je zde možné najít odkazy na místní lidové stavitelství v podobě dřevěné kaple se šindelovou střechou (Hnídková 2014).

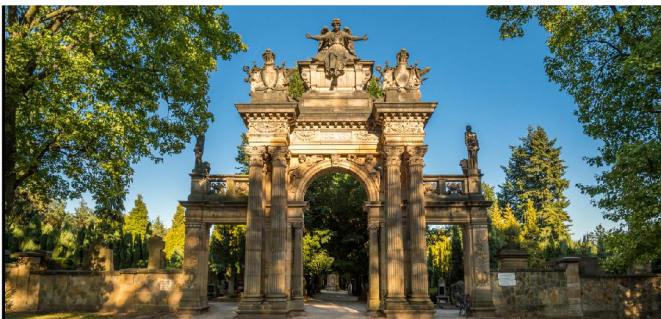
Aldo Rossi: hřbitov San Cataldo (1976-1988)

Hřbitov bývá typicky horizontální stavbou splyvajícím s krajinou, často rozprostřenou na rozsáhlých plochách. Hřbitov může být i budovou, někdy kolumbária a hrobky mohou tvořit celá města mrtvých (Birrell et al. 2020). Aldo Rossi navrhl hřbitov, který se nedá jasně zařadit mezi budovy. Jedná se o vysokou stavbu tvořenou obvodovou zdí a prázdným prostorem uprostřed (Lang 2017). Tento hřbitov se zcela obrací k městu a hlavním motivem je ticho a bezčasí utvářené prázdným prostorem mezi zdmi (Bell 1999).

Stavba rozšiřuje původní hřbitov, jehož součástí je neoklasicistní kostnice od Andrea Costy, Aldo Rossi svou stavbou navazuje na geometrické rozvržení starého hřbitova (Lang 2017).

Hřbitov v Hořicích

Ve městě Hořice je dlouhá léta udržována sochařská tradice, nachází se zde sochařská škola a pravidelně jsou zde pořádána sochařská symposia. Silnou sochařskou stránku má i zdejší hřbitov. Nejvýraznějším prvkem je novorenesanční portál k Novému hřbitovu dostavěný v roce 1905 (Pavelka 2007).

obr. č.17: Portál k Novému hřbitovu v Hořicích (infocentrum.horice.org 2023)

Ambrožův sbor Církve československé husitské v Hradci Králové

Jedná se o komplex budov ve funkcionalistickém stylu vystavěný v letech 1926-1928 dle návrhu architekta Josefa Gočára. Podlouhý pozemek téměř trojúhelníkového tvaru byl pojat jako polouzavřený blok s výrazným výškovým členěním. Nejvyšší budovou je věž se zvonici, v jejíž opozici se nachází hmotnější budova fary a diecézní charity. Tyto dvě stavby jsou propojeny arkádou, v jejíž postranních částech se nachází kolumbárium. (Šeda et al. 2019)

obr. č.18: kolumbárium, věž se zvonici - Ambrožův sbor Církve československé husitské v Hradci Králové autor: Petr Šmídek 2012 (archiweb.cz 1997)

obr. č.19: Lesní hřbitov a krematorium ve Stockholmu autor: Chen Hao (divisare.com)

obr. č.20: hřbitov Srebmiče, Slovinsko autor: Vadim Ghirda (apimagesblog.com 2016)

3.9 ROSTLINY NA HŘBITOVĚ

Rostlinné prvky na hřbitovech mívají podobnou funkci jako zeleň v parcích a zahradách. Vytvářejí příjemné klima, mají hygienickou funkci a jsou okrasou místa. Na hřbitově se k těmto vlastnostem přidává ještě symbolika. Rostliny se na hřbitovech objevují jak živé, tak vytesané na náhrobcích, bránách a jiných stavbách (Faiglová & Svitilová 2015).

Zpočátku byly rostliny a stromy na hřbitovech převážně náletové, někdy neorganizované umísťované jako okrasa hrobů. Až během baroka a renesance se v plánech hřbitovů objevují stromové aleje a bodové rostlinné prvky z listnatých stromů (*Tilia cordata*, *Fraxinus excelsior*, *Aesculus hippocastanum*). Dnes jsou za typickou hřbitovní zeleň považovány především jehličňany. Často se používají druhy vhodné ke stříhu do živých plotů jako *Thuja occidentalis* nebo *Taxus baccata* (Stejskalová et al. 2018).

Kromě alejí, solitérních stromů a živých plotů se mezi hřbitovní zeleň řadí i trávníky, záhony trvalek nebo letniček a půdopokryvné dřeviny a trvalky (Stejskal & Šejvl 2011) – břečťan, barvínek, bergénie nebo kapradiny (Plášková et al. 2021). Hřbitov má specifické požadavky na vysazovanou vegetaci. Je nutné brát ohled na odstup dřevin od hrobů. Problémem mohou být keře či stromy vysazené majiteli hrobového místa v těsné blízkosti hrobu. Ty mohou později zastíňovat a narušovat konstrukci hrobů v blízkém okolí. Důležité je vyvarovat se také použití dřevin s barevnými plody, které by mohly znečišťovat hroby. V keřovém patře se nejčastěji objevují stálezelené jehličňany (Stejskal & Šejvl 2011).

3.9.1 Rostlinná symbolika

Rostlinné symboly jsou častým motivem náhrobků, mnohdy jsou voleny ze symbolických důvodem, často se ale může jednat třeba o obilbenou květinu zesnulého, nebo o čistý dekor (Gazis-Sax 1997).

Výčet nejčastěji používaných rostlinných symbolů: **Makovice / květy vličního máku** symbolizují spánek kvůli svým sedativním účinkům. Mák je atributem řeckého boha spánku Hypna a boha snů Morfea. Hlavičky makovic mívají v rukou sochy andělů smrti nebo plačících žen.

Borovicové a smrkové šišky jsou symbolem plodnosti a štěstí, jako plody jehličnatých stálezelených stromů, jsou brány jako znak nesmrtelnosti.

Vrba je symbolem smutku, je častým rostlinným prvkem hřbitovů i motivem náhrobků. Zlomená vrba symbolizuje unikající život. Podle Bible je vrba pro svůj široký tmavý stín znakem neplodného života a smrti. **Zlomený dub** symbolizuje obrácení pohana.

Palmová ratoleť nebo vavřík je symbolem vítězství. Na hřbitově označuje hroby významných osobností.

Bodlák symbolizuje oddanost a věrnou lásku.

Břečťan je symbolem síly a věčného života.

Slunečnice je symbolem slunečního tepla a věčného života.

Konvalinkám se v příbězích přezdívá slzy Panny Marie. Symbolizuje návrat štěstí.

Růže je v symbolice hojně využívána, zejména jako znamení lásky (Faiglová & Svitilová 2015).

3.10 PRAŽSKÉ HŘBITOVY

Pražské hřbitovy v podobě, jakou známe dnes, začaly vznikat až po roce 1785, kdy vydal císař Josef II. z hygienických důvodů dvorské dekrety (1782-1785), které zakazovaly pohřbívání na všech hřbitovech uvnitř Prahy (Urban 1998). Vlivem tohoto rozhodnutí začal rozvoj a výstavba mnoha nových hřbitovů za hradbami. Tyto původně mimoměstské hřbitovy byly postupně pohlceny rozrůstající zástavbou města (Brestovanský 2011).

V dnešní době je většina náhrobků prefabrikovaných, a jen málo z nich je děláno na zakázku sochaři a kameníky. Po roce 1785 byla však situace jiná. Bohatí občané si nechávali dělat hroby od světoznámých sochařů a architektů, čemuž vděčíme za dochovaný mnoha významných děl (ku příkladu díla klasicistního sochaře Václava Práchnera, empírové náhrobky od bratří Maxů, nebo tvorba sochaře přelomu 19. a 20. století Václava Myslbeka) (Urban 1998).

V průběhu historie na území Prahy zaniklo mnoho hřbitovů. V některých případech musely ustoupit zástavbě, jindy byly zničeny, opuštěny a zanechány napospas z ideologických důvodů. Za socialismu potkal takový osud mnoho německých a židovských hřbitovů nebo továrnických hrodek. (Urban 1998)

3.10.1 Historicky významné hřbitovy

Malostranský hřbitov

Malostranský hřbitov o rozloze 2,2 ha se nachází na Smíchově nedaleko Bertramky. Vznikl v 17. století během morové epidemie. Jeho prvotní podoba byla zcela odlišná od té dnešní. Nacházely se zde převážně

hromadné hrobové jámy bez jakéhokoli označení. Časem se tu přestalo pohřbívát a v roce 1786 zde byl vybudován hřbitov nový. Hřbitov byl postupně kvůli rozrůstání města začleněn do městské zástavby. Na některých místech musel dokonce ustupovat výstavbě, dokud nebyl roku 1958 prohlášen za kulturní památku.

Atmosféra Malostranského hřbitova je dána jednak jeho jedinečnou podobou, ale i tajuplnými příběhy. Hroby porostlé mechem a břečtanem zastíněné korunami starých stromů vyprávějí mnoho příběhů. Příznak biskupa Thuna se údajně do dnes prochází po hřbitově. Legenda praví, že vlivem návštěv hřbitova podlehl okultismu a upsal svou duši ďáblu. Další příběh vypráví o andělu, který na zem zabloudil v podobě malého děvčátka, a když na to bůh přišel, nechal dítě vypadnout z okna, aby se anděl mohl navrátit zpět na nebesa (Faiglová & Švitilová 2015).

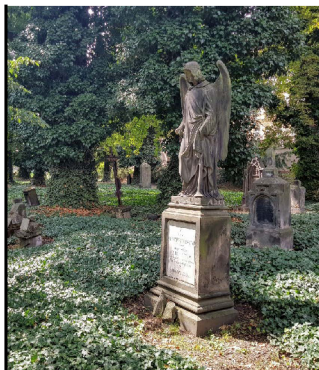
Ošánské hřbitovy

Podobně jako je tomu u Malostranského, tak i založení Ošánského hřbitova (1680) je přímo spojeno s morovou epidemií, která v 17. století zasáhla Prahu. Původně byl tento hřbitov vystavěn daleko za hranicemi města ve vesnici Vošany. První stavbou na hřbitově byla kruhová kaple zasvěcená protimorovým patronům. Hřbitov byl rozdělen mlátovými cestami na jednotlivé části. Podél zdi a cest vznikaly nejhonosnější hroby měšťanů a šlechticů. (Brestovanský 2011)

Původně měl hřbitov dvě části (I. a II.), v roce 1835 byla vystavěna ještě III. a IV. část (Brestovanský 2011).

Ďáblice – Ústřední hřbitov

Ústřední hřbitov v Ďáblicích byl plánován jako jeden ze tří ústředních hřbitovů (Olšany, Chodovec – od stavby bylo upuštěno, Ďáblice). Byl vystavěn dle návrhu Vlastislava Hofmana v kubistickém stylu, to se projevilo zejména na obvodové zdi a kapli. Unikátem Ďáblického hřbitova je přírodní hřbitov Les vzpomínek, kde jsou zpopelněné ostatky ukládány v rozložitelných schránkách pod koruny stromů. Na místo náhrobků jsou místa označena dřevěnými cedulkami na kmenech stromů (Kovařík 2017).

obr. č. 21: socha na Malostranském hřbitově (Český rozhlas Vltava 1997)

obr. č. 22: Starý židovský hřbitov na Starém Městě autor: Jaroslav Šefčík 2006 (Hradycy.cz)

3.10.2 Pražské židovské hřbitovy

Tradiční židovské pohřbívání a hřbitovy má několik odlišností od tradičního katolického nebo pravoslavného pohřbu. Nebožtík je do rakve ukládán bez šperků nebo květin. Náhrobek je na hrob umísťován až rok po úmrtí. Náhrobky zejména na starších hřbitovech najdeme ve dvou různých podobách. Buď jako vislou stělu, nebo se může jednat o nízkou kamennou zděnou hrobku s vodorovnou náhrobní deskou (Kovařík 2001). Nápisy bývají zpravidla v hebrejštině. Kromě identifikačních údajů text obsahuje epitaf, který má ustálenou počáteční a závěrečnou frázi. Epitaf nejčastěji začíná „Zde je uložen“, a končí „Buď jeho duše svázána ve svazku života“ Tato slova mohou být v podobě zkratky nebo jako celé věty (Grosse-Sommer et al. 2016).

Jedním ze židovských zvyků spojených se hřbitovy je přinášení kamínků na hroby. Původ této zvyklosti není zcela jasný, ale jedna z možností má původ v době exilu, kdy Židé putovali pouští a mrtvé bylo nutné zatížit, aby vítr nerozfoukal písek, v němž byli pohřbeni (Kovařík 2001).

Pravděpodobně nejstarší pražský židovský hřbitov se nacházel na Malé Straně, v prostorách dnešního Újezdu. Nejstarším dochovaným je Starý židovský hřbitov na Starém Městě. (Kovařík 2001).

Starý židovský hřbitov na Starém Městě

Hřbitov na Starém Městě je jedním z nejvýznamnějších historických artefaktů čtvrti Josefov. Po 350 let sloužil jako hlavní pohřebiště židovské komunity (Polakovic 2008).

Hřbitov byl založen v 1. polovině 15. století a postupně rozšiřován až do roku 1768. Rozšiřování hřbitova bylo zastaveno během tzv. asanace ghetta koncem 19. století a pohřbívát se zde přestalo (jako na všech pražských hřbitovech) po vydání dekrety Josefa II. zakazujícího pohřbívání uvnitř města. (Kovařík 2001).

POJMY

Maceva – hebrejský stěla, deskový náhrobek (Kovařík 2001).

Ohef – hebrejský tumba, vodorovná náhrobní deska (Kovařík 2001).

bejt kevarot, bejt chajim, bejt olam – „dům hrobů“, „dům života“, „dům věčnosti“ – hebrejsky označení pro židovské hřbitovy (Kovařík 2001).

3.11. BUDOUCNOST HŘBITOVŮ - JEJICH UPLATNĚNÍ A FUNKCE

Ve velkých městech jsou hřbitovy stále více ceněny zejména jako plochy zeleně, které zlepšují klima a napomáhají zvyšovat biodiverzitu. Na rozdíl od městských parků a zahrad nevyžadují tolik travníkových pobytových ploch, což dává možnost využít rozmanitější formy vegetace, a vytvořit podmínky pro více rostlinných i živočišných druhů. Lepší udržitelnosti hřbitovů by také měla napomoci redukce intenzivní péče. Toho by se dalo docílit přiblížením složení vegetace samostatně fungujícím ekosystémům, které vyžadují minimální údržbu. Důraz je v poslední době kladen i na nakládání s převážně biologickým odpadem vznikajícím při provozu, který by bylo možné v rámci hřbitova znovu využít, nebo ho oddělit od komunálního odpadu a efektivně recyklovat (Sallay et al. 2023).

Rozmanitost použitých dřevin, ku příkladu v případě alejí lemujících hlavní pěší trasy, napomůže kromě zvýšení biodiverzity i lepší orientaci návštěvníků (Sallay et al. 2023).

Na hřbitovech se často vyskytují architektonicky nebo společensky hodnotné stavby, které však již neslouží svému původnímu účelu (márnice nebo nevyužívané kaplové hroby a smuteční síně). Tyto prostory je možné přizpůsobit nové vzniklým potřebám hřbitova. Lze je přestavět na galerie, muzea nebo kavárny (Plášková et al. 2021).

Na hřbitovech často vzniká problém při nakládání s opuštěnými hroby. Po uplynutí určité doby, kdy nájemník hrobového místa neplatí nájemné, může provozovatel hřbitova hrob odstranit a poskytnout jinému zájemci.

V případě významných osobností má obec možnost prohlásit hrob za čestný, což poskytne majiteli slevu na nájomu a po opuštění hrobu přechází hrob do péče města (Plášková et al. 2021).

Pro zachování kulturní hodnoty hřbitovů je nutné udržet povědomí veřejnosti o jejich historii a významu. O to se mnoho hřbitovů snaží prostřednictvím kulturně vzdělávacích aktivit (na příklad komentované prohlídky s průvodci, zapojením do architektonicky nebo historicky orientovaných festivalů). Některé hřbitovy nabízejí opuštěné hroby k adopci s cílem zachovat hodnotné hroby a zapojit veřejnost do péče o ně (Plášková et al. 2021).

Funerálním prvkem, který se nemusí nacházet jen v areálu hřbitova jsou pietní místa. Jedná se ku příkladu o symbolické hroby (kenotafy) v podobě epitafů na fasádách domů, nebo i třeba křížky připomínající oběti dopravních nehod. Při budování pietního pomníku by se mělo dopředu počítat s četností jeho návštěv, popřípadě by okolní prostory měly být dimenzovány dle množství hostů, které se při svátcích či výročích může setkávat. (Plášková et al. 2021).

obr. č.23: kavárna Strauss na hřbitově v Berlíně - nachází se v prostorách bývalé márnice (cafe Strauss Berlinde 2021)

obr. č.24: Les vzpomínek, Dáblce (Les vzpomínek 2015)

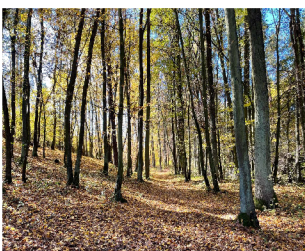
4 METODIKA

(ZHODNOCENÍ PODKLADOVÝCH ÚDAJŮ)

4.1 PŘÍRODNÍ POMĚRY

Řešené území se nachází v klimatické oblasti MT9: jaro je mírně teplé a krátké, léto je dlouhé, teplé, suché až mírně suché, podzim je mírně krátký a teplý, zima je mírná, suchá a krátká.

Také je součástí CHKO Český kras a nachází se na okraji radotinského Velkého háje (Pladias 2014).

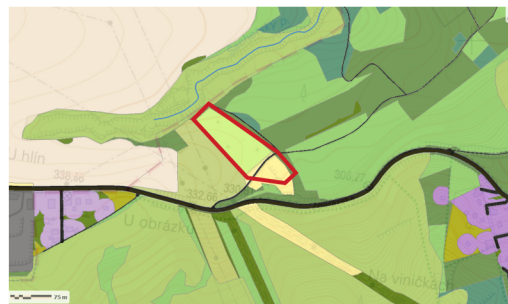

obr. č.25: dubohabrový les v okolí hřbitova

obr. č.26: dubohabrový les v okolí hřbitova

mapa krajinného pokryvu

obr. č.27: mapa krajinného pokryvu (MapoMat 2012)

Legenda

Alpínské louky	Ovocný sad, zahrada
Aluviální a vřhové louky	Průmyslové a obchodní jednotky
Bažina, močál	Přírodní kosodřevina
Buřiny	Přírodní křoviny
Chmelnice	Rašelinité a pramenité
Degradovaný travní porost	Rašeliné lesy
Degrační oš	Rozptýlené zeleň
Doubravy a dubohabřiny	Rybničky a nádrže
Hospodářské lesy jehličnaté	Skály a staveniště
Hospodářské lesy listnaté	Skály, sutě
Hospodářské lesy smíšené	Smrčiny
Lužní a mekřadní lesy	Souvislá zástavba
Makrofitní vegetace stojatých vod	Sportovní a rekreační plochy
Mezofální louky	Suché bory
Měkké a poléhavé vegetace	Suché trávníky
Městské zelené plochy, okrasná zahrada, park, hřbitov	Suškové lesy
Nepřevodní kosodřevina	Vícevrstev
Nepřevodní křoviny	Vodní toky
Nesouvislá zástavba	Vřesoviště
Orná půda	

Geobotanická mapa

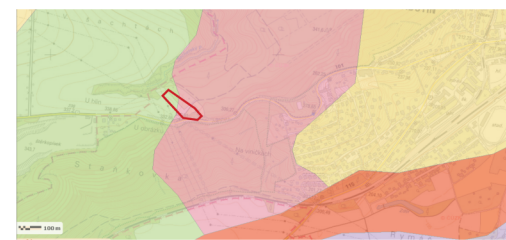
Geobotanické mapy zvažují teoretický stav přirozené vegetace bez vlivu člověka.

přirozená vegetace:

dubohabrové háje: *Acer campestre*, *Asarum*, *Carpinus betulus*, *Asarum europaeum*, *Campanula persicifolia*, *C. rapunculoides*, *Convallaria majalis*, *Galium sylvaticum*, *Hepatica nobilis*, *Lathyrus niger*, *L. vernus*, a *Tanacetum corymbosum*, *Corylus avellana*, *Quercus petraea*, *Tilia cordata*
 subxerofilní doubravy: *Quercus petraea*, *Sorbus torminalis*, *Comus mas*, *C. sanguinea*, *Crataegus monogyna* s. l., *Euronymus verrucosus*, *Ligustrum vulgare*, *Rosa canina* agg. a *Viburnum lentago*, *Fragaria moschata*, *Lathyrus niger*, *Melittis melissophyllum*, *Viola mirabilis*, *Convallaria majalis* (Pladias 2014)

Legenda

AU - luky a sádky
C - dubo-habrové háje
CF - podmášené dubové buřiny
A - sušové lesy
Fca - vápnomilné buřiny
F - květnaté buřiny
LF - bikové buřiny
Fm - acidofilní horské buřiny
Op - šípákové doubravy a skalní lesostepi
Q - subxerofilní doubravy
Qa - acidofilní doubravy

obr. č.28: Geobotanická mapa (MapoMat 2012)

Maloplošné zvláště chráněné území

PR Staňkova - stanoviště několika typů teplomilných doubrav (př. tolitová doubrava) a významné naleziště zkmamenin.

Maloplošné zvláště chráněné území (MZCHÚ)
národní přírodní rezervace (NPR)
národní přírodní památka (NPP)
přírodní rezervace (PR)
přírodní památka (PP)

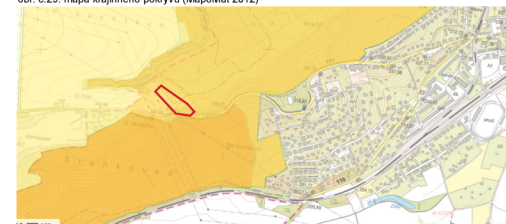

obr. č.29: mapa krajinného pokryvu (MapoMat 2012)

Zóny chráněné krajinné oblasti Český kras

I. zóna - přírodě blízké ekosystémy - systémy ekologické stability
 II. zóna - převážně lesy, ucelené extenzivní louky a pastviny bohaté na rostlinné druhy, téměř bez zástavby
 III. zóna - běžné hospodářsky využívané plochy pozměněné člověkem, také většina obcí a plošné lomy
 IV. zóna - segmenty soustředěné zástavby a velké souvislé plochy zemědělských pozemků (CHKO - Český kras - AOPK ČR, 2023).

CHKO - I. zóna
CHKO - II. zóna
CHKO - III. zóna
CHKO - IV. zóna

obr. č.30: mapa krajinného pokryvu (MapoMat 2012)

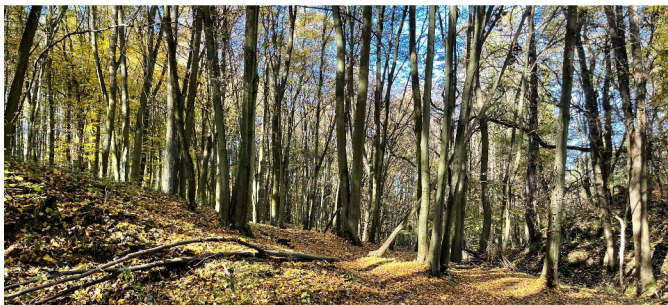
4.2 DENDROLOGICKÝ PRŮZKUM

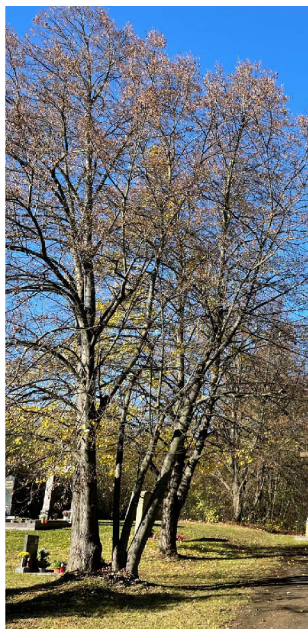
obr. č. 31: *Prunus spinosa*

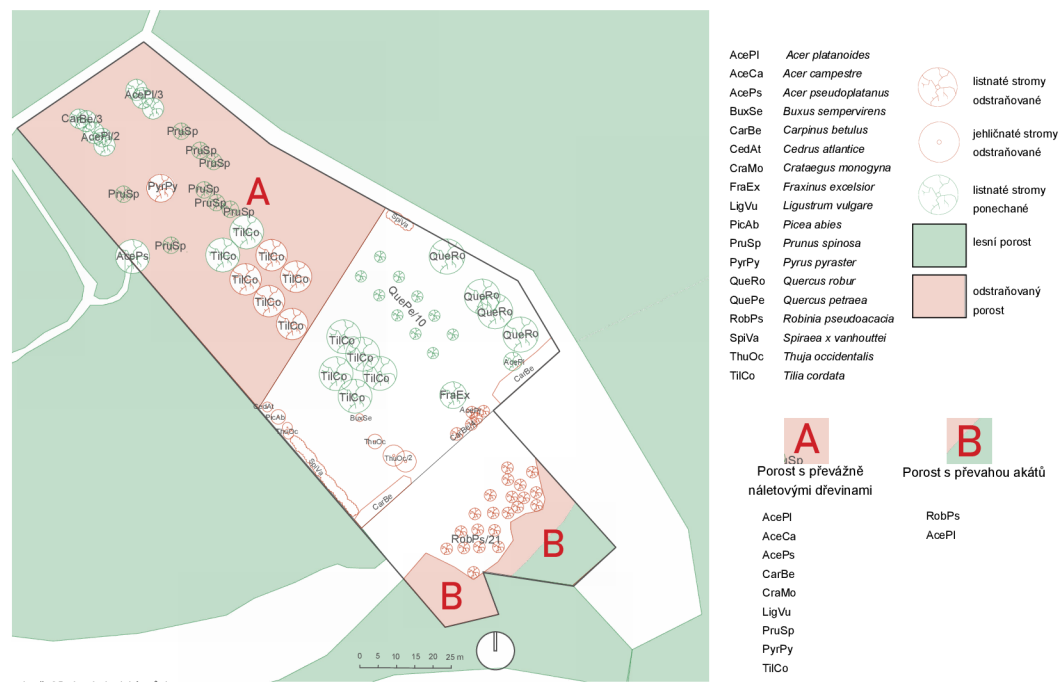
obr. č. 32: *Pyrus pyraster*

obr. č. 33: habrový les v okolí

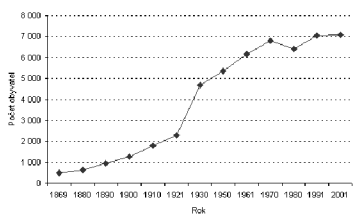

obr. č. 34: *Tilia cordata*

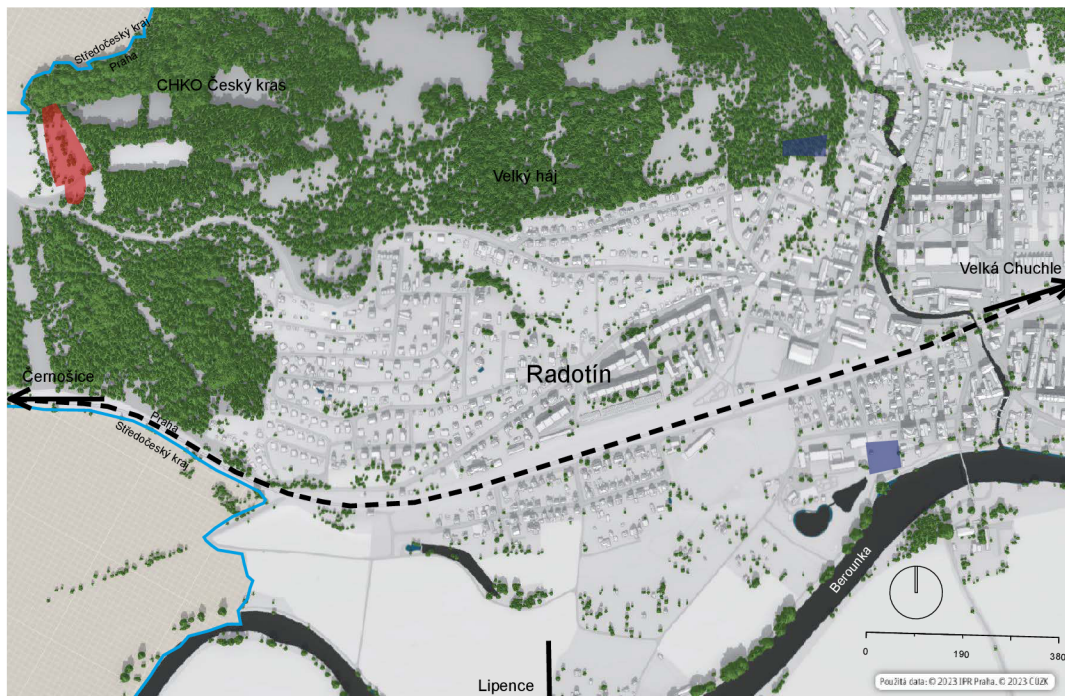
obr. č. 35: dendrologický průzkum - mapa

4.3 ŠIRŠÍ VZTAHY A OBYVATELSTVO

obr. 36: graf přírůstu obyvatel Radotína (Informační server Městské části Praha 16 2003)

Z grafu na obr. 36 je zřejmé, že v posledních 150 letech se populace městské čtvrti Radotín několikrát znásobila a s tím bylo nutné postupně dostavovat nové hřbitovní plochy. Podle Ministerstva vnitra ČR je v Městské části Praha 16 k 1.1.2022 evidováno 8 809 obyvatel, z čehož vyplývá, že populace za posledních 20 let vzrostla o 20 %, a do budoucna to bude znamenat i zvýšený nápor na kapacitu hřbitovů (Informační server Městské části Praha 16, 2003).

obr. 37: mapa širších vztahů (Geoportál hl. m. Prahy 2019)

LEGENDA

- železnice
- hranice Prahy a Středočeského kraje
- lesní porost
- vodní plocha
- zástavba
- Hřbitov Otínská - háj
Hřbitov založený v 2. polovině 20. století jako umovný háj náležící k vřivé čtvrti. Má rozlohu 0,2 hektaru.
- Hřbitov Václava Balého
Založený jako náhrobek za hřbitov u kostela svatého Petra a Pavla roku 1881. S kostelem je spojen 120 m dlouhou cestou. Má rozlohu 0,3 hektaru
- Starý hřbitov Na Pískách
Rešené území.

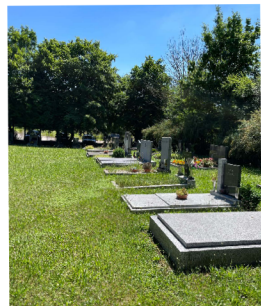
Hřbitov v blízkém okolí - Židovský hřbitov u Třebotova

Tři kilometry západně od řešeného území se v lese pod vrchem Kulivá hora nachází židovský hřbitov založený po roce 1761. Plocha s přibližně 150 náhrobky je ohraničena rozpadající se zdí hřbitova. Po druhé světové válce byl hřbitov silně devastován, byla zničena márníce a mnoho náhrobků odcizeno. V současné době je hřbitov udržován a do budoucna se plánují drobné revitalizační kroky. (Třebotov | Židovské památky 2021).

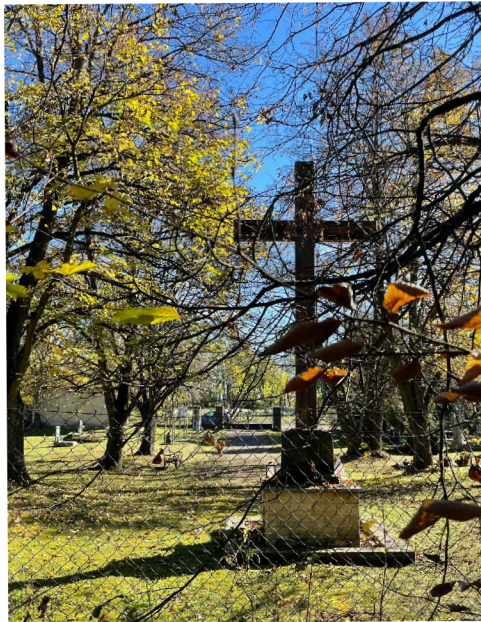
obr. 38: Židovský hřbitov Třebotov autor: Simona Kidlesová (Hrady.cz 2022)

4.4 SOUČASNÝ STAV A FOTODOKUMENTACE V OBDOBÍ VEGETACE

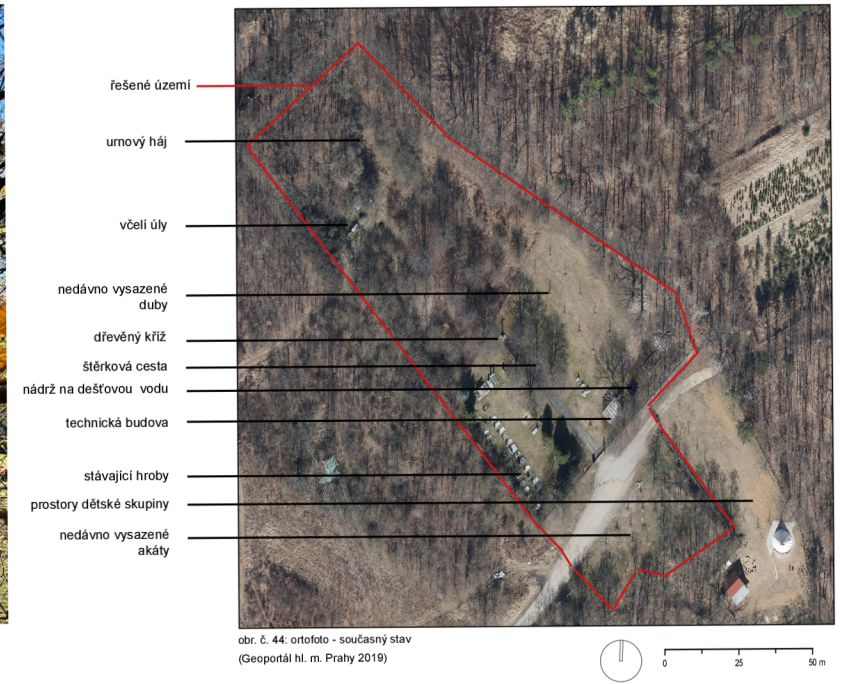

↑ obr. č. 39: nádrž na dešťovou vodu
↑ obr. č. 40: hroby

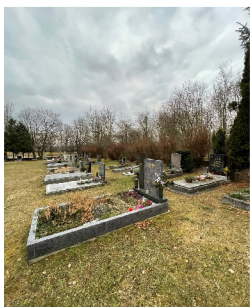
↑ obr. č. 41: lipová alej při hlavní ose
↑ obr. č. 42: akáty před vchodem

↑ obr. č. 43: pohled na centrální kříž ze zadní části hřbitova

4.5 FOTODOKUMENTACE MIMO OBDOBÍ VEGETACE

↑ obr. č. 45: nádř na dešťovou vodu
obr. č. 46: hroby

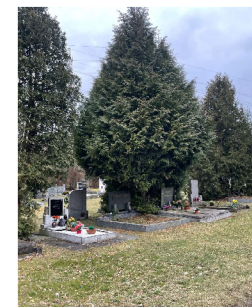
↑ obr. č. 47: hlavní vstupní brána
obr. č. 48: akáty před vchodem

↑ obr. č. 49: pohled na centrální kříž
ze zadní části hřbitova

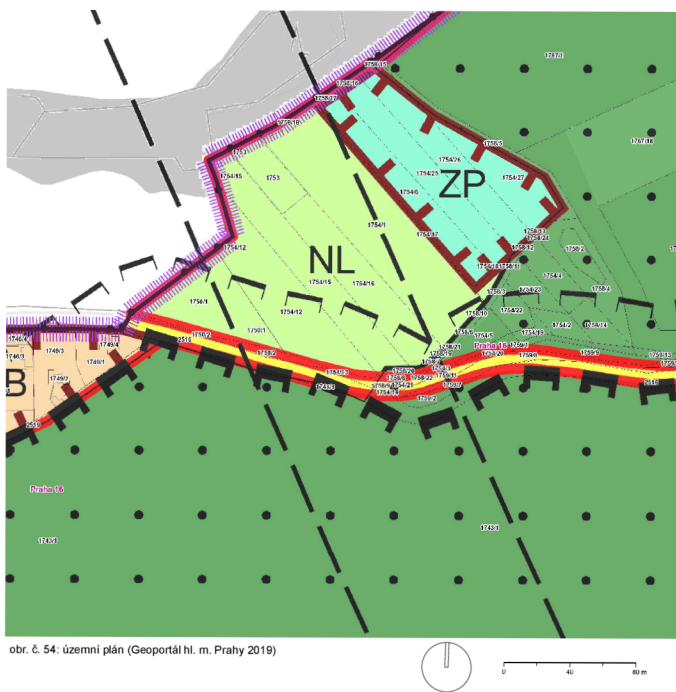

↑ obr. č. 50: trnky v nepoužívané části
obr. č. 51: včelí úly v nepoužívané části

↑ obr. č. 52: hlavní osa
obr. č. 53: hroby a túje

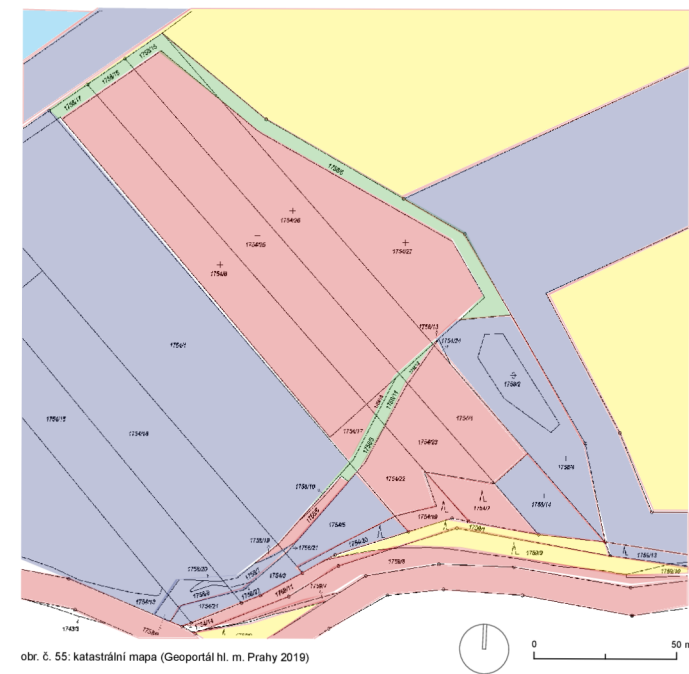
4.6 ÚZEMNÍ PLÁN

obr. č. 54: územní plán (Geoportál hl. m. Prahy 2019)

- lesní porost
- louky a pastviny
- parky, historické parky a hřbitovy
- vybraná komunikační síť
- ochranná pásma zvláště chráněných území
- odstraňovaný porost
- odstraňovaný porost
- zvláště chráněná území

4.7 KATASTR NEMOVITOSTÍ majetkové poměry

obr. č. 55: katastrální mapa (Geoportál hl. m. Prahy 2019)

- Česká republika
- hl. město Praha
- fyzická osoba/sdílené vlastnictví
- Forestlaan, s.r.o.
- Královská kolegiální kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě

5 VLASTNÍ PROJEKT

5.1 KONCEPTY

1. KONCEPT

Urnový háj

Prostor protnutý osově symetrickou sítí cest mezi keří a nižšími vysokokmeny původních druhů s rozptýlenými urnovými hroby.

Kamenné pítko pro ptáky

vodní kohoutek

Technická budova

Rozptylová loučka
Vyvýšená rozptylová loučka s vodní plochou ve středu s prostorem pro obřad.

Kanál s dešťovou vodou
Nádrž ze dvou částí.

Vyvýšeniny
Terénní vyvýšeniny se zapuštěným sezením.

vodní kohoutek

Průhled na kříž umístěný v lese na protější svahu (přesunut z centrální části hřbitova)

Stávající hroby

0 5 10 15 20 25 m

obr. č. 56: 1. koncept

Kolumbárium

0 5 10 15 20 25 m

obr. č. 56: 1. koncept

Kolumbárium

2. KONCEPT

Urnový háj

Nezpevněná cestní síť v urnovém háji se odvíjí od ponechaných dřevín s rozptýlenými urnovými hroby. Uprostřed se nachází dlážděný pás prosvětlující prostor a zvyrazňující hlavní osu.

Rozptylová loučka
Vyvýšená rozptylová loučka s vodní plochou ve středu s prostorem pro obřad.

Technická budova

Vydlážděné ploch člení prostor s hrobovými místy a zpřijemňující přístup k nim.

Kanál s dešťovou vodou

Kamenné sezení
Zapuštěné ploché kamery

Kamenné pítko pro ptáky

Květnatá louka

Parkoviště
šterkopiskový povrch

vodní kohoutek

Stávající hroby

0 5 10 15 20 25 m

obr. č. 57: 2. koncept

5.2 BAREVNÁ STUDIE

Na základě literární rešerše a analýzy vybraného území byl zpracován projekt na rekonstrukci a rozšíření hřbitova Na Pískách ležícího na okraji Prahy. Hřbitov založený v 80. letech jako rozšíření hřbitova v centru městské čtvrti Radotín (městská část Praha 16). Hřbitov je téměř zcela oddělen od městské zástavby, nachází se na okraji dubohabrového lesa na hranici Prahy Středočeského kraje. Pozemek je mírně svažité, částečně zastíněný sousedním lesem. Od nedaleké silnice je odstiněn svahem porostlým stromy.

Návrh člení území hřbitova na 4 části, jimiž postupně prochází hlavní osa hřbitova: prostor před hřbitovem, přehledná část s kostrovými hroby, rozptylová loučka a urnový háj.

Před vstupem na hřbitov se nachází předprostor s kamenným sezením v květnaté louce. Cílem tohoto místa je přimět k zastavení i ty, kteří nemíří přímo na hřbitov, ale třeba kolem jen prochází po turistické cestě.

Za hlavní bránou je přehledný prostor, kde se současně nacházejí převážně kosterní hroby. Této části návrh zachovává jeho charakter i funkce. Pro lepší prostorové členění a do budoucna i pro lepší orientaci mezi hroby a jejich údržbu, jsou zde navrženy menší dlážděné plochy.

Ve středu hřbitova je navržena rozptylová loučka s vodním prvkem s kamenným objektem uprostřed. Ten uzavírá scénu viděnou při pohledu z cesty na hlavní ose. Rozptylová loučka je vyzvednuta nad úroveň stávajícího terénu a je od zbytku hřbitova oddělena zatravněným svahem. Kulisu celé scény tvoří bariéra zeleně, oddělující urnový háj.

Urnové hroby v zadní části hřbitova mají krycí desky z načervenalého mramoru pocházejícího z nedalekého Sliveneckého lomu. Jsou nepravidelně rozptýleny v lesním podrostu kolem pěšin pod korunami vícekmenných dřevin. Nezapomenutelná cestní síť v urnovém háji byla vytvořena na základě ponechaných dřevin. Jedná se převážně o trnky, které budou doplněny o vícekmenné dřeviny přirozeně se vyskytující v této oblasti. Na hlavní ose je navržen široký vydlážděný pruh přivádějící do prostoru světle. V průhledu navržené hřbitovní zdi je možné na okraji lesa vidět přibližně 20 m vzdálený kříž (původně stojící v centrální části hřbitova)

5.3 POHLEDY

Pohled na předprostor před hřbitovem

obr. č. 59: pohled 1

Pohled na urnový háj

obr. č. 60: pohled 2

Pohled přes kosterní hřobovou část na rozptylovou louku

obr. č. 61: pohled 3

Pohled na prostor s pítkem v urnovém háji

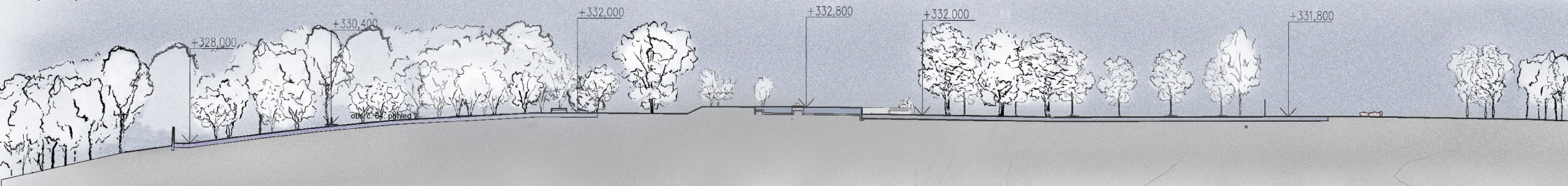

obr. č. 62: pohled 4

5.4 ŘEZOPOHLEDY

ŘEZOPOHLED A - A'

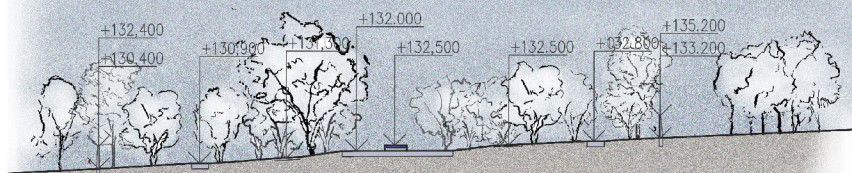
výškové kóty v metrech

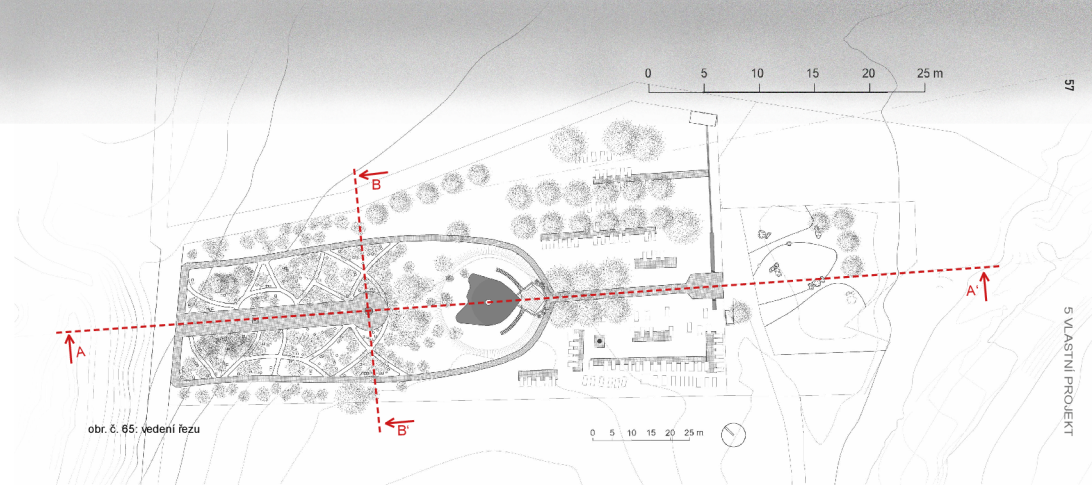
obr. č. 63: řezopohled 1

ŘEZOPOHLED B - B'

výškové kóty v metrech

obr. č. 64: řezopohled 2

obr. č. 65: vedení řezu

5.5 ROSTLINNÝ SORTIMENT

		velikost stromu	forma dodání	cena Kč	výška v m	počet
AceCa	<i>Acer campestre</i>	150/200	Ko 12 L	495	6	23
AcePI	<i>Acer platanoides</i>	KO 10/12	dtbal	2628	15	4
AcePIV	<i>Acer platanoides</i> (vicekmen)	250-300	dtbal	1625	6	5
CarBe	<i>Carpinus betulus</i>	250-300	dtbal	1188	15	25
FraEx	<i>Fraxinus Excelsior 'Atlas'</i>	KO 16/18	dtbal	2540	20-25	1
IleMeH	<i>Ilex x meserveae</i> 'Heckenstar'	40/60	Ko 3L	998	2-4	4
PruSuAR	<i>Prunus »subhirtella</i> 'Autumnalis Rosea'	300/350	dtbal	2789	3-4	7
PruSp	<i>Prunus spinosa</i>	150/200	dtbal	595	3	43
QueRo	<i>Quercus robur</i>	KO 10/12	Ko	2252	20-30	5

obr. č. 67: *Acer campestre*
(Van den Berk, 2023)

obr. č. 68: *Acer platanoides*
(Van den Berk, 2023)

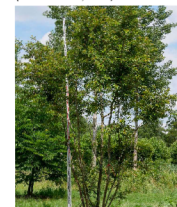
obr. č. 69: *Carpinus betulus*
(Van den Berk, 2023)

obr. č. 70: *Fraxinus Excelsior 'Atlas'*
(Van den Berk, 2023)

obr. č. 71: *Ilex x meserveae* 'Heckenstar'
(Van den Berk, 2023)

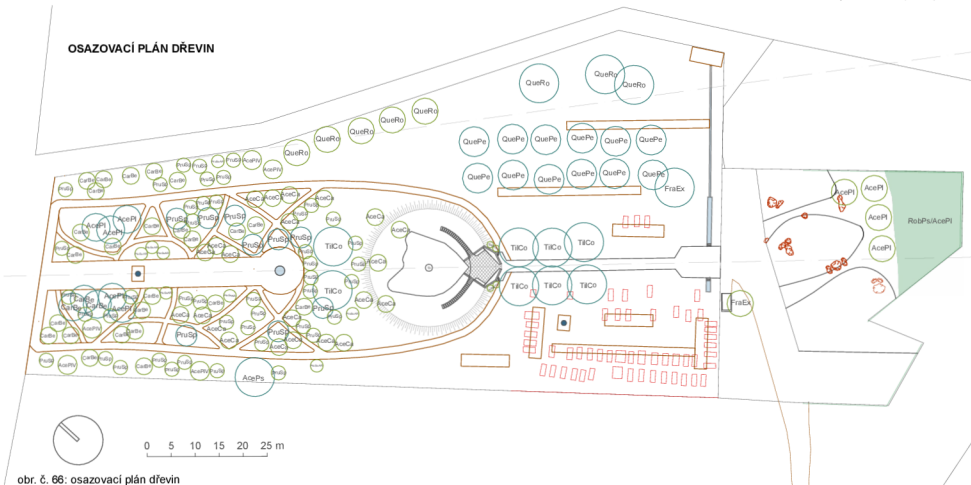
obr. č. 72: *Prunus »subhirtella* 'Autumnalis Rosea'
(Van den Berk, 2023)

obr. č. 73: *Prunus spinosa*

obr. č. 74: *Quercus robur*
(Van den Berk, 2023)

obr. č. 66: osazovací plán dřevin

BYLINNÝ PODROST URNOVÉHO HÁJE

Pod korunami vícekmenných dřevin bude rozptýlený podrost z půdopokryvných bylin blízký přírodnímu podrostu lesa. Bude se jednat převážně o jarní efekt před olistěním listnatých dřevin.

NÁZEV ROSTLINY	DOBA KVETENÍ										
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	XI.		
<i>Anemone nemorosa</i>											
<i>Asarum europaeum</i>											
<i>Convallaria majalis</i>											
<i>Eranthis hyemalis</i>											
<i>Fragaria moschata</i>											
<i>Galanthus nivalis</i>											
<i>Hepatica nobilis</i>											
<i>Pulmonaria officinalis</i>											
<i>Stellaria holostea</i>											
<i>Viola mirabilis</i>											
<i>Poa nemoralis</i>											
<i>Festuca heterophylla</i>											

obr. č. 75

Anemone nemorosa
autor: Ladislav Hošek

obr. č. 76

Asarum europaeum
autor: Ladislav Hošek

obr. č. 77

Convallaria majalis
autor: Ladislav Hošek

obr. č. 78

Eranthis hyemalis
autor: Ladislav Hošek

obr. č. 79

Fragaria moschata
autor: Tomáš Mrazek

Galanthus nivalis
autor: Petr Krása

Hepatica nobilis
autor: Petr Krása

Pulmonaria officinalis
autor: Jiří Křeh Houska

Stellaria holostea
autor: Petr Krása

Viola mirabilis
autor: Tomáš Mrazek

(BOTANY.cz © 2023)

5.6 VODNÍ PRVEK

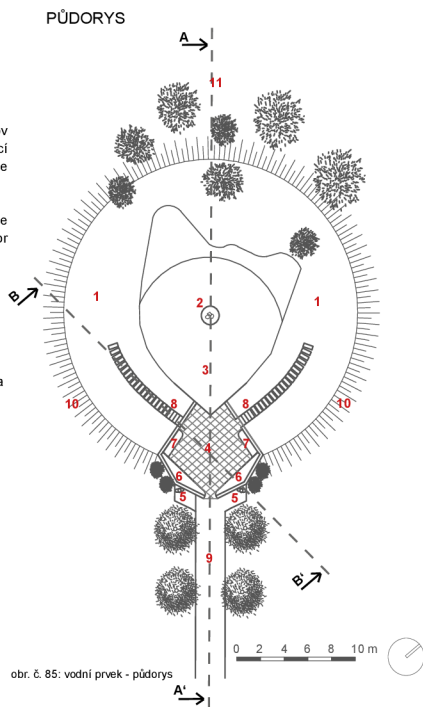
Rozptylová loučka je navržena na hlavní ose hřbitova, v jeho samém středu. Plocha určená k rozptylu je vyvýšena nad úroveň terénu, vzniklý svah odděluje rozspovou loučku od zbytku plochy hřbitova. Hlavním motivem vzniklé scény je ostrov na vodní ploše, který je symbolem světa mrtvých. Vodní plocha je bariérou propojující ostrov s místem rozspu a s prostorem určeným pro návštěvníky. Ti sice nemohou vodní masu překonat a dostat se na ostrov, ale mohou po vodní hladině vyslat vzkaz svým blízkým zemřelým. Ať už jen pomyslně nebo prostřednictvím plovoucí svíčky.

Na okraj vodní plochy navazuje prostor pro obřad rozptylu. Odtud vedou schody zpřístupňující rozptylovou loučku. Vstup do prostoru obřadu z cesty vedoucí po hlavní ose hřbitova stráží dvě figurální sochy. Za jejich zády je prostor pro odkládání věnců, svíček a květin.

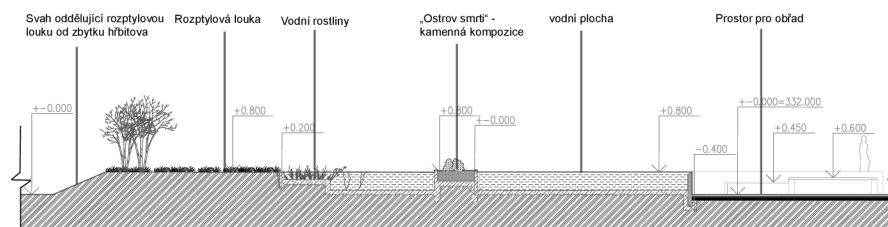
Na opačném konci vodní plochy navazuje na rozptylovou loučku divočejší část hřbitova s nižšími vícemennými dřevinami a řídce rozmístěnými urnovými hroby.

Voda v nádrži bude čištěna kořenovým systémem vodních rostlin v zadní části nádrže.

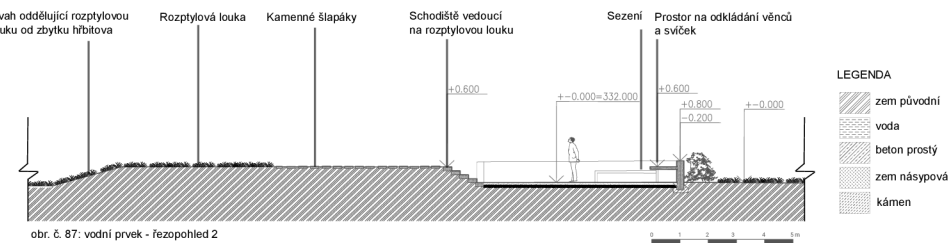
- 1 Rozptylová loučka - travnatá plocha
- 2 „Ostrov mrtvých“ - ostrov s kamennou kompozicí vnízkých travinách, symbolizuje místo posmrtného života
- 3 Vodní plocha - symbolizuje bariéru, která odděluje prostor živých a mrtvých
- 4 Prostor pro obřad rozptylu
- 5 Figurální sochy symbolicky strážící svět mrtvých
- 6 Prostor pro odkládání svíček a věnců
- 7 lavičky
- 8 vstup na rozptylovou loučku
- 9 dlážděná cesta vedoucí od hlavní brány
- 10 svah oddělující rozptylovou loučku od zbytku hřbitova
- 11 urnový háj

Řezopohled A-A'
výškové kóty v metrech

Řezopohled B-B'
výškové kóty v metrech

5.7 MATERIÁL A MOBILIÁŘ

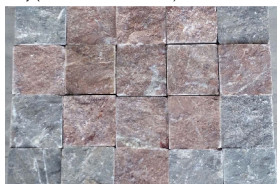
SLIVENECKÝ MRAMOR

Slivenecký mramor je lokální surovinou těženou v lomu vzdáleném přibližně 2,5 km od řešeného území. Je druhým nejdéle těženým ložiskem této suroviny na světě. Těží se zde od raného středověku, je možné ho vidět ku příkladu v katedrále Sv. Víta nebo jako součást pražské dlažby. Jedná se o devonský vápenc typicky načervenalý, může se ale vyskytovat i šedých nebo v nazelenalých odstínech. (Kudy z nudy 2023)

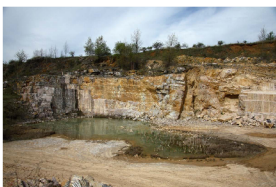
V návrhu bude použit na dláždění cest, ohraničení nepevných cest a na prostor obřadu u rozptylové loučky. Náhrobní desky v urnovém háji budou ze čtvercových krajin.

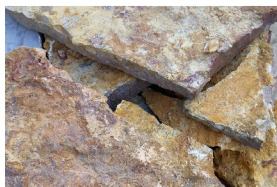
obr. 94: dlažba
zdroj: (Mramor Slivenc a.s. 2011)

obr. 95: dlažba
zdroj: (Mramor Slivenc a.s. 2011)

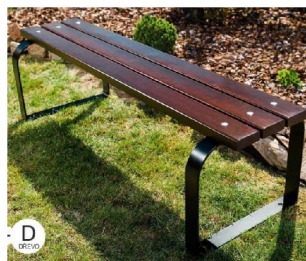

obr. 93: lom na Slivenecký mramor Cikánka
zdroj: (Kamenolomy.tzp.ujep.cz 2015)

obr. 96: krajiny
zdroj: (Mramor Slivenc a.s. 2011)

Mobiliář

obr. 97: Parková lavička bez opěradla 1900 mm, konstrukce černá RAL 9005 (ABSTORE s.r.o. 2023)

obr. 98: inspirační podoba zdroje vody
autor: Jakub Omelka (Denik.cz 2023)

KŘÍŽ

Současně se v zadní části hřbitova nachází dřevěný kříž z roku 2000. Protože je na jeho původním místě navržena rozptylová loučka, počítá se s jeho přesunem. Pro jeho umístění bylo vybráno místo mimo hřbitov, na hranici lesa a pole, přístupné lesní pěšinou. Kříž bude možné spatřit z hlavní osové cesty průhledem ve zdi hřbitova. Důvodem je snaha propojit pohřebiště s okolní krajinou.

obr. 99: okraj hřbitova

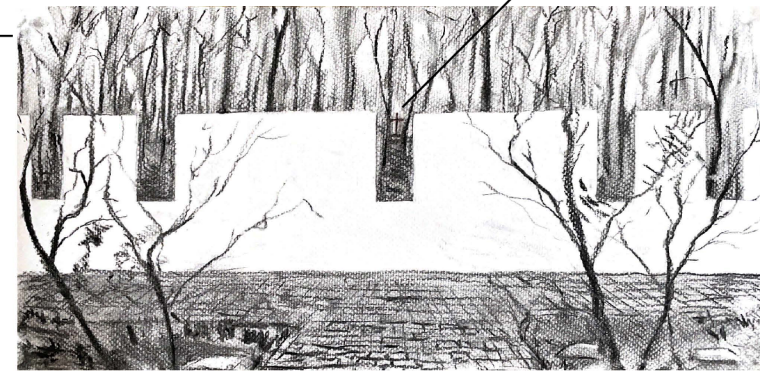

obr. 100: stávající kříž

OBVODOVÁ ZEĎ

Hřbitov se nachází v sousedství lesa a polí, kde se vyskytuje velké množství divoké zvěře, převážně přemnožených divokých prasat. Je proto nezbytné, aby byl hřbitov oplocen.

Obvodová zeď hřbitova bude cihelná a bíle omítnuta. Aby nebyl hřbitov zcela odstřížen, budou ve zdi vytvořeny průhledy.

obr. 101: navrhovaná podoba hřbitovní zdi

5.8 PRŮVODNÍ ZPRÁVA

5.1.1 IDENTIFIKAČNÍ ÚDAJE

Název stavby: Hřbitov Na Pískách

Místo stvby: Zderazská 942/57, 153 00 Radotín

Katastrální území: Radotín, katastrální území 738620

5.1.2 ÚDAJE O ÚZEMÍ

Rozsah řešeného území:

Podlouhý pozemek hřbitova se nachází na mírně svažitém terénu. Pozemek byl doposud využíván jako hřbitov jen částečně. Na této části se nachází několik vzrostlých stromů. Nevyužívaná část je zarostlá převážně náletovými dřevinami. V sousedství se nachází les a zemědělsky využívané plochy.

Údaje o ochraně území

Pozemek se nachází v II. zóně CHKO.

Údaje o odtokových poměrech

Odtok odpadních vod bude řešet napojením na kanalizaci vedoucí pod komunikací v ulici Zderazská.

Údaje o souladu s územně plánovací dokumentací
Projekt je v souladu s územním plánem městské části Praha - 16, tato oblast je určena pro parky, historické parky a hřbitovy.

Údaje o souladu s územním rozhodnutím
Projekt je v souladu s územně plánovací dokumentací.

ÚDAJE O STAVBĚ

Typ úpravy: Jedná se o rozšíření a rekonstrukci stávajícího hřbitova a jeho okolí.
funkce území: hřbitov
trvalost projektu: trvalý

TABULKA VÝMĚR A POČTŮ

	položka	VÝMĚRA	jednotky
1	trávník	4 012,00	m ²
2	květnatá louka	727,20	m ²
3	plocha kamenné dlažby	1 054,00	m ²
4	nezpevněné cesty	236,80	m ²
5	plochy s rozvolněnou výsadbou trvalek a cibulovin	1400,40	m ²
6	štěrkatrávník	247,80	m ²
7	vodní plocha	142,40	m ²
8	hřbitovní zeď	403,00	m

tabulka 1

	položka	POČTY	jednotky
1	strom - kmenný tvar	11	ks
2	vícekmenný tvar/keř	110	ks
3	trvalka	4 481	ks
4	cibulovina	9 800	ks
5	lavička	7	ks
6	vodní sloupek	2	ks
7	kontejner na odpad	1	ks

tabulka 2

5.9 ODHADOVANÝ ROZPOČET

Položka	specifikace	cena započtu
Odstanění dřevin a ruderálního porostu		40 200
Bourání		200 000
úprava terénu		280 000
Založení a rekonstrukce trávníků		
Založení a rekonstrukce trávníků	práce	391 176,00
materiál	materiál	33 821,16
Založení květnaté louky		
práce	práce	112 948,70
materiál	materiál	8 824,57
Výsadba stromů		
	práce	11 671,00
	materiál	62 733,00
výsadba vícekmenných dřevin		
	práce	39 820,00
	materiál	154 000,00
výsadba trvalek		
	práce	229 600,00
	materiál	143 392,00
výsadb cibulovin		
	práce	73 500
	materiál	39 200
instalace mobiliáře		
lavička	práce	3 696
	materiál	24 920
vodní sloupek		
	práce	24 500
	materiál	122 000
kontejner na odpad		
	práce	3 000
	materiál	52 000
sochařské prvky		
	práce	2 000
	materiál	600 000
STAVEBNÍ PRVKY		
technická budova		700 000
vodní prvek s prostorem na obřadním prostorem		2 500 000
hřbitovní zeď		4 344 900
dlažba		2 835 260
nezpevněné cesty		54 464,00
štěrkatrávník		138 544,00
přesun stavebních hmot a kapacit		246 883,00
cena bez DPH		13 473 054,00
DPH 21%		2 829 341,00
Cena s DPH		16 302 395,00 Kč

tabulka 3

5.10 TECHNICKÁ ZPRÁVA

3.1 Doba realizace

V rámci realizace dojde ke kácení několika nevhodných dřevin, výsadbě nových dřevin, trvalek, travnatých a lučních ploch a výstavbě nových vodních prvků. Tyto práce proběhnou dle norem pro technické postupy týkající se sadovníckých úprav na pozemku podle schválené projektové dokumentace. Průběh výstavby bude zaznamenáván do stavebního deníku, do kterého je možné volně nahlédnout.

Jedná se o následující normy:
ČSN 83 9011 Technologie vegetačních úprav v krajině – Práce s půdou /únor 2006/, ČSN 83 9021 Technologie vegetačních úprav v krajině – Rostliny a jejich výsadba /únor 2006/, ČSN 83 9051 Technologie vegetačních úprav v krajině – Rozvojová a udržovací péče o vegetační plochy /únor 2006/, ČSN 83 9061 Technologie vegetačních úprav v krajině – Ochrana stromů, porostů a vegetačních ploch při stavebních pracích /únor 2006/, ČSN 83 9031 Technologie vegetačních úprav v krajině - Trávníky a jejich zakládání /únor 2006/, ČSN 46 4920 Listnaté stromy ČSN 46 4930 Listnaté keře ČSN 46 4701 Malé rostliny květin pro venkovní výsadbu ČSN 46 4940 Trvalky a skalničky SPPK A01 002:2014 Ochrana dřevin při stavební činnosti SPPK A02 001:2013 Výsadba stromů. SPPK A02 002:2013 Řez stromů. SPPK A02 003:2014 Výsadba a řez keřů a lián. SPPKA_02_002_2013_řez_stromů SPPK D 02 004_2015_kosení SPPKD_02-007_2014_regionální_směsi_osiv SPPKA_02-007_2015_likvidace_vybraných_invazivních_druhů_rostlin

Kácení

Na pozemku dojde ke vykácení několika nevhodných dřevin. Jedná se zejména o náletové dřeviny, často ve špatném stavu (Výběr stromů k pokácení byl proveden na základě dendrologického průzkumu).

Před kácením se provede kontrola dřevin a jejich okolí kvůli bezpečnosti práce. Dále je nutné zajistit ochranu ponechaných dřevin a stávajících hrobů.

Kácené dřeviny jsou keře a mladé stromy nepřesahující výšku 7 m. Nehrozí proto pád větví v vysokých korun.

Ochrana stávajících dřevin a vegetačních ploch v průběhu stavební činnosti

Konkrétní ochrana jednotlivých dřevin se liší od druhu, výšky a stavu konkrétního stromu nebo keře. Stromy a keře je nutné ochránit před mechanickým poškozením (odění kůry, poškození koruny a kořenů) dodržováním dostatečného odstupe při práci s technikou, na frekventovaných místech umístěním plotu chránící kořenovou zónu. Kořenová zóna nesmí být zatěžována soustavným přecházením, pojižděním ani odkládáním techniky a materiálů. Za kořenovou zónu se považuje plocha půdy pod korunou stromu rozšířená o 1,5m.

Při realizaci nesmí docházet k obnažování kořenových systémů. Není-li možné tomu zabránit, budou obnažené kořeny chráněny před vyschnutím. Dále není možné navážet zeminu nad kořenový prostor. V případě nutnosti je potřeba zvážit tolerance jednotlivých druhů. Do kořenové zóny se smí navážet jen hrubozrný materiál propouštějící vzduch a vodu.

Řešené ani okolní vegetační plochy nesmí být znečištěny látkami poškozujícími půdu nebo ohrožující rostliny (rozpuštědla, minerální oleje, kyseliny, cement,...).

Vlastní výsadba vegetace

Použité druhy stromů, trvalek, letniček a osiva musí být v nepoškozeném stavu, s odpovídající barevností, texturou danému kultivaru, bez příznaků onemocnění nebo napadení škůdci, s dostatečně prokořeněným systémem. U stromů vybíráme ty druhy, které byly 3-7x přesazované s přímým nepoškozeným kmenem. Osivo bylo vybráno podle vlastností, které odpovídají lokálním klimatickým podmínkám.

Všechny kontejnery, které neteji je nutné odstranit.

Dřeviny

Opadavé dřeviny budou vysazovány v době vegetačního klidu. U větších jam je nutné, aby svrchní vrstva hlíny byla oddělena a vrácena zpět navrch (zachovat pořadí vrstev). Vyhroubení výsadbových jamek se odvíjí od velikosti kontejneru. Keře i stromy by měly být sázeny do jamek o velikosti alespoň 1,5 násobku velikosti kořenového balu/ kontejneru. Ve výsadbových jamkách bude provedena částečná výměna (vylepšení) půdy. Bude použit péstební substrát (Zahradní substrát pro výsadbu VL). Substrát bude promíchán se stávající zeminou. Před výsadbou bude do výsadbové jámy přidáno hnojivo (umělé hnojivo silvamix forte tablety) - 5 tablet na strom. Následně bude jáma prolita vodou (20 - 60 l)

Stromy budou ukotveny třemi kůly sahající minimálně 25 cm a maximálně 10 cm pod nasazenou korunou. Uvázání rostliny nesmí způsobit žádné poranění ani záškrcení.

Úvaz bude proveden jutovými popruhy a kmen bude obalen jutovou ochranou.

Dřeviny jsou sázeny do stejné výšky, jako byly pěstovány ve školce. Kotvení bude po třech letech odstraněno. Úvazy budou po dobu kotvení pravidelně kontrolovány a případně měněny a doplňovány.

Trvalky

Trvalky lze vysazovat kdykoli, pokud není zmrzlá půda. Rostliny budou dodány v květináčích K9. Obal musí být dostatečně prokořeněn a rostliny dostatečně vyvinuty, nezapleveleny a prosty chorob a škůdců. Trvalky jsou vysazovány do stejné hloubky jako v květináči. Trvalky by měly být sázeny do jamek nejméně o velikosti kořenového balu. Ve výsadbových jamkách bude provedena částečná výměna (50%) půdy za substrát (zahradnický substrát péstební). Do výsadbové jámy bude přidáno hnojivo (AGRO Hnojivo na trvalky - 10 g k rostlině). Po výsadbě následuje pravidelná závlaka (výsadbová dávka 5 l/rostlinu) a případné nahrazování uhybnulých kusů a odstranování odkvetlých květenství do předání zakázky zadavateli.

Cibuloviny a hlízaté rostliny

Budou vysazeny v podzimním termínu a v záhonech zůstanou trvale. Hloubka výsadby cibule/hlízky by měla být 1,5x její výšky.

Trávníky

Bude použit parkový trávník zakládáný výsevem osiva. Nejprve provedeno odplevelení plochy a následně rozrušení a odstranění organických zbytků a kamenů. Půda bude vylepšena zahradnickým substrátem a uválcována. Toto bude provedeno 14 dní před osemem. Po slehnutí půdy budou případně vyplněny prohlubně trávníkovým substrátem.

Osevi bude provedeno vpravením travního osiva (UNI 2-Uniipo - okrasná pobytová směs: jilek vytrvalý 2n 20 %, kostíava červená dlouze výběžkatá 10 %, kostíava červená krátce výběžkatá 15 %, kostíava červená trsnatá 15 %, kostíava drsnolistá 10 %, lipnice luční 20 %, psineček obecný 5 %, pohánka hřebenatá 5 % (Agrostis 2021) do hloubky 1-2 cm.

Následně bude uválcováno hladkým válcem. Po výsevu bude trávník zavlažen.

Květnatá louka

Bude použita travinobylinná směs zakládáná výsevem osiva. Nejprve bude provedeno odplevelení plochy a následně rozrušení a odstranění organických zbytků a kamenů. Půda bude vylepšena zahradnickým substrátem a uválcována. Toto bude provedeno 14 dní před osemem. Po slehnutí půdy budou případně vyplněny prohlubně trávníkovým substrátem.

Použité osivo: KLASIK – travinobylinná louka klasiká: Trávy (90 %): psineček obecný (Agrostis capillaris 'Polana') 1 %, psineček velký (Agrostis gigantea 'Václav') 2 %, psárka luční (Alopecurus pratensis 'Zuberská') 3 %, ověšík vyvýšený (Arrhenatherum elatius 'Rožnovský') 3 %, svěšep vzpřímený (Bromus erectus) 1 %, kostíava luční (Festuca pratensis 'Otava') 14 %, kostíava červená pravá (Festuca rubra rubra 'Tagera') 15 %, kostíava červená (Festuca rubra trichophylla 'Mirka') 7 %, kostíava červená trsnatá (Festuca rubra commutata 'Fidello') 5 %, kostíava drsnolistá (Festuca trachyphylla 'Dorotka') 15 %, jilek vytrvalý (Lolium perenne 'Honzik') 2 %, bojinek luční (Phleum pratense 'Sobol') 4 %, lipnice luční (Poa pratensis 'Balín') 16 %, trojštet žlutavý (Trisetum flavescens 'Horal') 2 %

Byliny (6,5 %): fepek lékařský (Agrimonia eupatoria) 0,4 %, febiček obecný (Achillea millefolium) 0,3 %, rmen barvířský (Anthemis tinctoria) 0,1 %, šedivka šedá (Berteroa incana) 0,1 %, kmin kořený (Carum carvi 'Prochan') 0,4 %, chřpa modrá (Centaurea cyanus) 0,1 %, chřpa luční (Centaurea jacea) 0,2 %, mrkev obecná (Daucus carota 'Táborská žlutá') 0,3 %, svízel bílý (Galium album) 0,3 %, chrastavec rolní (Knautia arvensis) 0,3 %, máčelka podzemní (Leontodon autumnalis) 0,1 %, kopretina irkutská (Leucanthemum vulgare) 1,6 %, sléz velkokvětý (Malva alcea) 0,2 %, hermánek pravý (Matricaria chamomilla) 0,1 %, dobromysl obecná (Origanum vulgare) 0,65 %, mak vlčí (Papaver rhoeas) 0,05 %, jitrocel kopinatý (Plantago lanceolata) 0,1 %, jitrocel prostřední (Plantago media)

0,1 %, šalvěj luční (Salvia pratensis) 0,3 %, krvavec menší (Sanguisorba minor) 0,3 %, silenka dvoudomá (Silene dioica) 0,2 %, silenka nadmutá (Silene vulgaris) 0,3 % Jeteleoviny (3,5 %): úročník bolhoj (Anthyllis vulneraria 'Pamír') 0,8 %, šířovník růžkatý (Lotus comiculatus 'Táborsk') 0,7 %, tolice dětelová (Medicago lupulina 'Ekola') 0,3 %, vičeneček ligus (Onobrychis vicifolia 'Višňovský') 1,5 %, jetele luční (Trifolium pratense 'Start') 0,2 % (Agrostis 2021).

Dokončovací péče u výsadeb, trávníků a trvalkových záhonů

Dokončovací práce u dřevin, trvalek a trávníků probíhá až do převzetí zadavatelem. Péče by měla zaručit následný vývoj a správné zapojení výsadby. To zahrnuje závlahu, pleť, opravy ukotvení, ochranu před škůdci a výměnu odumřelých rostlin. U dřevin se správné zapojení projeví správným vývojem letorostů, u trvalek růstem nových výhonů a rozvojem kořenového systému. Po zapojení je možné předat projekt zadavateli. Povoleny úhyn po převzetí je do 5 %.

6 DISKUZE

Současné tendence v pohřbívání stále více naznačují, že hřbitovy v podobě, jaké je známe dnes, nejsou nezbytnou součástí pohřebních rituálů. Stále více lidí nestojí o své místo na hřbitově a dávají přednost rozptýlu na jiném místě, nebo si vybírají alternativní způsoby pohřbu, jako je třeba kompostace ostatků. To ale pravděpodobně nezpůsobí zánik hřbitovů jako takových, ty i nadále zůstávají neopomenutelným kulturním dědictvím uchovávajícím množství významných sochařských děl, architektonických památek a především historických upomínek.

Hřbitovy jsou neopomenutelnou součástí našich sídel, kromě své primární funkce, tvoří i významnou část zeleně ve městě. Jejich využití jako veřejného parku je čím dál více opakovaným tématem. To vzbuzuje diskuzi o zachování piety na takto využívaných hřbitovech. Otázkou rovnováhy mezi efektivní využitím prostor, které by zvyšovalo kvalitu života v okolí, a zachováním atmosféry a piety hřbitova, dnes řeší vedení mnoha větších měst. V menších městech, kde nejsou městské parky tolik využívány, zejména díky blízkosti zeleně v okolí města, nevzniká tento konflikt. Zároveň zde hřbitovy bývají výrazně méně navštěvovány v porovnání třeba s vesnicemi, kde se více drží tradice pravidelné péče o hroby, a obyvatelé mívají daleko silnější vazbu k místu a k předkům uloženým na hřbitově. Dle těchto předpokladů lze usoudit, že hřbitovy na menších městech jsou nejvíce ohroženy postupným chátráním a následným zánikem.

Při výstavbě nebo rekonstrukci je nutné počítat s měnícími se požadavky. Hřbitov by měl být uspořádán tak, aby nabízel různorodá místa a způsoby pohřbívání. Nežádoucí podobou jsou těsnivá monotónní pole hrobů, v kterých se špatně orientuje, zabírají velké množství prostoru a často zde chybí pobytové prostory. Cílem tvůrců hřbitovů by mělo být to, aby byl hřbitov místem, které lidé navštěvují i jindy než jednou za rok na Svátek zesnulých. Hřbitov může být místem odpočinku a meditace, pro kterou často městské parky bývají příliš rušné.

7 ZÁVĚR

Návrh byl zpracován na základě rešerše a nashromážděných podkladových údajů. Hřbitov Na Pískách je specifický převážně ve svém umístění. Náleží k rychle se rozrůstající okrajové čtvrti Prahy, ale nachází se zcela mimo ni, v nezastavěné části, v sousedství lesa a od nejbližší zástavby odříznut zelení a poměrně rušnou vozovkou. V současné době je hřbitov navštěvován spíše ojedinelé. Přimo podél jeho zdi ale vede turisticky značené cesta, která kolem provádí poměrně velké množství lidí, kteří primárně nesměřují na hřbitov. Pohřebiště bylo v 80. letech vystavěno velice pragmaticky, má hroby, lavičku, stromy i nádrž na vodu, ale chybí mu koncepce, která by reagovala na okolní krajinu nebo vybízela k jiné než nezbytné návštěvě. To se snažil návrh změnit.

Pro turisty či místní na procházce byl mině předprostor před hřbitovem s posezením na slunci, které by mohlo kolemjdoucí přimět posečkat na místě, a třeba i hřbitov navštívit. Jako centrální prvek hřbitova byla zvolena vodní plocha s přilehlou loukou rozptýlu, která by nahradila současný dřevěný kříž. Ten by byl přesunut do blízkosti hřbitova a při pohledu ze hřbitova skrz obvodovou zeď by vytvářel vypůčenou dominantu. Charakter okolí se odráží v podobě umového háje, v němž se pod níže položenými korunami keřů skrývají umové hroby z lokálního kamene. Místo se stávajícími hroby bylo zachováno v podobě přehledného prostoru a rozčleněn dlážděnými plochami.

Výsledná podoba by měla být součástí krajiny, ale zároveň být uzavřenou zahradou určenou k rozjímání a návštěvě zesnulých předků a přátel.

8 SEZNAM LITERATURY

Ambrose G, Harris P, Stone S. 2008. The Visual Dictionary of Architecture. AVA Publishing SA, Switzerland.

Ariés P. 2008. The Hour of Our Death: The Classic History of Western Attitudes Toward Death over the Last One Thousand Years. 2nd edition. Knopf Doubleday Publishing Group, New York City.

Bell B. 1999. The Brion Cemetery and the Narrative of Redemption. Pages341-345in ACSA International Conference. ACSA, Rome.

Birrell J, Woodthorpe K, Stroebe M, Rumble H, Schut H, Corden A, Anadria D, Smith Y, Newsom C. 2020. Funeral practices and grief. Bereavement Care **39**:105-111.

Brestovanský P. 2011. Funerální architektura: od pravěku po současnost. České vysoké učení technické v Praze, Praha.

Capels V, Senville W. 2006. Planning for Cemeteries. Planning commissioners journal 2006:1-8.

Castro-Molina F. 2021. Architecture, death, care and functionality: the funeral service building. Canarias Arqueológica **2021**: 585-591.

Corso A. 2019. The Masters of the Mausoleum of Halicarnassus. Journal of Intercultural and Interdisciplinary Archaeology **2019**: 105-121.

Weed E. H. 1912. Modern Park Cemeteries. WENTWORTH Press, London.

Faiglová B, Svítlová D. 2015. Tafofil: krása a tajemství hřbitovů. Grada Publishing, Praha.

Frediani G. 2015. On the Line of the Horizon: Architecture Between Earth and Sky. Carlo Scarpa: the Canova Plaster Museum (1955-1957) and the Brion Cemetery (1969-1978). Journal of Comparative Cultural Studies in Architecture **2015**: 4-15.

Gazis-Sax J. 1997. Cemetery Symbolism. A Wary Glossary. **10**: 1-18.

Grosse-Sommer K, Seidel I, Vonnák D, Carmel P. 2016. Jewish Cemeteries: in the Classroom - An ESJF Guide. European Jewish Cemeteries Initiative, Frankfurt.

Haidler J. 2019. Židovské hřbitovy a pohřbívání. Grada Publishing, Praha.

Hnídková V. 2014. Sakrální, funerální, sekulární. Architektura v dialogu se smrtí. Era 21: ekologie, realizace, architektura **2014**: 22-25.

Charles D. 2018. Is the Cemetery Dead?. University of Chicago Press, Chicago.

Jöckle C. 2000. Memento mori: historie pohřbívání a uctívání mrtvých. Euromedia Group, Praha.

Keister D. 2004. Stories in Stone: A Field Guide to Cemetery Symbolism and Iconography. Gibbs Smith, Publisher, Layton.

Kocourek J. 2022. Zajímavosti o pohřbívání: Historie i současnost. Agentura Rubio, s. r. o., Olomouc.

Kovařík P. 2001. Klíč k pražským hřbitovům. Nakladatelství Lidové noviny, Praha.

Kovařík P. 2017. Procházký po pražských hřbitovech. 2017 editon. Kněžní klub, Praha.

Kovář J, Peňková M, Špatenková N. 2014. Hřbitov jako veřejný prostor. Gasset ve spolupráci s VŠB-TU Ostrava, Praha.

Kreiser H. 1957. Landscape architectural design of the cemetery. Iowa State University, Iowa.

Lang J. 2017. Urban Design: A Typology of Procedures and Products. Routledge, Oxfordshire.

McDonald A. 2023. Crypt, Mausoleum, Cenotaph; Sepulchre. Revista da Faculdade Mineira de Direito **2023**: 49-60.

Mejková P. 2014. Manuál tvorby veřejných prostranství hlavního města Prahy. 2014 edition. Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy, Praha.

Navrátilová A. 2004. Narození a smrt v české lidové kultuře. Vyšehrad, Praha.

Norberg-Schulz C. 1980. Genius loci: towards a phenomenology of architecture. Rizzoli, New York.

Ørberg H. 1998. Lingua Latina: Pars II: Latin-English Vocabulary II. Focus Publishing/R Pullins & Co. Denmark.

Otruba I. 2002. Zahradní architektura: tvorba zahrad a parků. ERA, Šlapanice.

Palánová K, Kovář J, Babor T, Dlábková I, Juračka O. 2015. Requirements for cremation architecture in contemporary secularized society. 2015: 150-158.

Palmer A. 2008. Historical dictionary of architecture: Historical Dictionaries of Literature and the Arts. The Rowman & Littlefield Publishing Group, Inc., Maryland.

Pavelka J. 2007. Památky Podkrkonoší: informace přátel drobných památek Jizerských hor. Patron **2007**: 6-11

Petrusek M, Maříková H, Vodáková A. 1996. Velký sociologický slovník. Karolinum, Praha.

Plášková K, Dřítech F, Ullmannová K, Slánský K, Rabiňáková K. 2021. Pražské hřbitovy: plug-in : manuál tvorby veřejných prostranství hlavního města Prahy. Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy, Kancelář veřejného prostoru, Praha.

Polakovíc D. 2008. Documentation of the Old Jewish Cemetery in Prague. Židovské muzeum v Praze, Praha.

Powell D. (n.d.). 2017. Dissolve the Dead? Controversy Swirls around Liquid Cremation. SCIENTIFIC AMERICAN: A DIVISION OF SPRINGER NATURE AMERICA, INC. DOI: 10.1093/scientific.american.4104555.

Sallay Á, Tar I, Mikházi Z, Takács K, Furlan C, Krippner U. 2023. The Role of Urban Cemeteries in Ecosystem Services and Habitat Protection. Plants. DOI: 10.3390/plants.12061269.

Sloane D. 2010. Memory and Landscape: Nature and the History of the American Cemetery. A Journal of Place **2010**: 3-6.

Smolová V. 2011. Latinsko-český slovník. Státní oblastní archiv Píibram, Píibram.

Stejskal D, Šejdí J. 2011. Pohřbívání a hřbitovy. Wolters Kluwer Česká republika, Praha.

Stejskalová J, Šibrťová I, Vlasák M. 2018. Pražské historické zahrady a parky: architektura, dendrologie, památková péče. Academia, Praha.

Svobodová M. 2013. Krematorium v procesu sekularizace českých zemí 20. století: ideové, stavební a typologické proměny. Artefactum, Praha.

Šeda B, Václavík F, Hovorková K, Pavlík J. 2019. Stavebně historický průzkum Ambrožova sboru v Hradci Králové. F. R. Václavík - B. Šeda s.r.o., Pardubice.

Urban M. 1998. Prostory smrti: nástín vývoje hřbitovů zemí českých. Okresní muzeum a knihovna Sokolov, Sokolov.

Vondrušková A. 2004. České zvyky a obyčje. Albatros, Praha.

ZDROJE OBRÁZKŮ

obr. č.1, 2, 3: Wellcomecollection.org: A free museum and library exploring health and human experience. [online]. 2007-2023. London: Christopher Samuel [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://wellcomecollection.org/

obr. č.4: Reissaddict.nl: Reisblog, reisinformatie, reistips, reportages. 2023. Nizozemsko: Reissaddict [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://reissaddict.nl/

obr. č.5: Český rozhlas Region: Praha a střední Čechy [online]. 1997-2023. Praha: Český rozhlas. Dostupné z: https://region.rozhlas.cz/

obr. č.6: Mizející památky. 2018 Dostupné z: https://www.mizejicipamatky.cz/

obr. č.7: Atlas Obscura: Curious and Wondrous Travel Destinations [online]. c2023. Atlas Obscura [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://www.atlasobscura.com/

obr. č.8, 20: AP Definitive Source [online]. 2019. New York: Associated Press [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://blog.ap.org/

obr. č.9: Landscape Architecture Platform: Landezine [online]. c2009-2023. Ljubljana: Landezine [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://landezine.com/

obr. č.10: Divisare - Atlas of Architecture, 2018. Divisare : Atlas of Architecture [online]. [cit. 2022-04-12]. Dostupné z: https://divisare.com/

obr. č.11: Art in Context [online]. 2020-2023. Duemrten: artincontext.org [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://artincontext.org/

obr. č.12, 18, 16: Archiweb: internetové centrum architektury, 1997. Archiweb: internetové centrum architektury [online]. Brno: Archiweb, 1997 [cit. 2022-04-13]. Dostupné z: https://www.archiweb.cz/

obr. č.13 - 15, 19: Divisare - Atlas of Architecture, 2018. Divisare : Atlas of Architecture [online]. [cit. 2022-04-12]. Dostupné z: https://divisare.com/

obr. č.17: Turistický portál města Hořice [online]. 2023. Hořice: Město Hořice [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://infocentrum.horice.org/

obr. č.21: Český rozhlas Vltava [online]. 1997. Praha [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: https://vltava.rozhlas.cz/

obr. č.22, 38: Hradycz: Hradycz, zámky a tvrze [online]. 2023. Praha: HRADY.CZ [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: https://www.hradycz.cz/

obr. č.23: Cafe Strauss [online]. 2021. Berlin [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: http://cafestraussberlin.de/

obr. č.24: Les vzpomínek [online]. 2015. Praha: Les vzpomínek [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: http://lesvzpominek.cz/

obr. č.27 - 30: MapoMat: WebGIS [online]. 2012. [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: https://webgis.nature.cz/mapomat/

obr. č.36: Informační server Městské části Praha 16 [online]. 2003. [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: https://www.mcp Praha16.cz/

obr. č.37, 44, 54, 55: Geoportál hl. m. Prahy [online]. 2010 –2019. Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: https://www.geoportalpraha.cz/

obr. č. 67 - 72, 74: Van den Berk: nurseries [online]. 2023. The Netherlands: Boomkwekerij Gebr. Van den Berk B.V. [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: https://www.vdberk.cz

obr. č. 75-84: BOTANY.cz: Zajímavosti ze světa rostlin. Katalog rostlin s vyhledáváním jednotlivých druhů. Rezervace, chráněná území a jiné významné botanické lokality. Ohrožené a chráněné druhy rostlin [online]. 2023. BOTANY.cz [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: https://botany.cz/cs/

obr. č. 93: Kamenolomy fzp. ujepr.cz: Dekorační kameny, vápence a vybrané písky ČR - Popis projektu [online]. 2015. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: http://kamenolomy.fzp.ujep.cz/

obr. č. 94 - 96: Mramor Silvenec a.s. [online]. 2011. Dobřichovice: Mramor Silvenec [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: https://www.mramorsilvenec.cz/

obr. č. 97: ABSTORÉ s.r.o.: vybavení pro firmy, státní organizace, obce a školy [online]. 2023. Poděbrady: ABSTORÉ [cit. 2023-04-06]. Dostupné z: https://www.abstore.cz/

obr. č. 101: Deník.cz: informace, které jsou vám nejbliž [online]. 2023. Praha: VLTAVA LABE MEDIA [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: https://www.denik.cz/

obr. č. 98: Deník.cz: informace, které jsou vám nejbliž [online]. 2023. Praha: VLTAVA LABE MEDIA [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: https://www.denik.cz/

obr. č.25, 26, 31 - 35, 45 - 53, 56 - 66, 73, 85 - 92, 99 - 101: práce autorky